

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Hudební katedra

Život a dílo Iši Krejčího se zaměřením na operu Pozdvižení v Efesu

Bakalářská práce

Autor: Mgr. Eliška Šeráková

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na vzdělávání

Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Dana Soušková, Ph.D.

Hradec Králové

2015

Zadání bakalářské práce

Autor: Mgr. Eliška Šeráková

Studium: P10148

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na vzdělávání, Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: a) Závěrečný bakalářský koncert - zpěv b) Život a dílo Iši Krejčího se zaměřením na operu Pozdvižení v Efesu

Název bakalářské práce A): a) Bachelor's final concert - vocals b) The life and work of Iša Krejčí with the focus on the opera An Uproar in Efes.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Závěrečná bakalářská práce je složena ze dvou částí. První část je tvořena sólovým koncertním výkonem (minimálně půlrecitálem), jehož předpokladem je vysoká úroveň technických dovedností studenta. Koncertní vystoupení má na základě vhodně zvolené dramaturgie prezentovat interpretační kvality diplomanta, jeho schopnost adekvátního stylového přístupu k interpretaci jednotlivých skladeb. Ke koncertnímu výkonu se váže druhá, teoretická písemná část v rozsahu cca 20 - 30 stran. Práce se bude zabývat životem a dílem Iši Krejčího. Podrobněji bude rozebráno libreto této opery a to bude následně porovnáno s textem divadelní hry Komédie omylů od Williama Shakespeara. Další část práce se zaměří na hudební charakteristiku opery a blíže analyzuje zpívanou árii Luciany - Když mladá žena vytuší. Zkoumána bude životnost opery Pozdvižení v Efesu od roku 1943 do současnosti.

HOLZKNECHT, Václav. Iša Krejčí. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. 252 s. KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. Pozdvižení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech) [klavírní výtah]. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. 245 s. SHAKESPEARE, William. Dílo. Překlad Martin Hilský. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. 1677 s.

Garantující pracoviště: Hudební katedra,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Jana Macháčová
PhDr. Dana Soušková, Ph.D.

Oponent: Jan Kyselák
MgA. Jan Kyselák

Datum zadání závěrečné práce: 22.2.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje informací.

V Hradci Králové dne.....

.....
Podpis autora práce

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce, PhDr. Daně Souškové, Ph.D. za veškerou pomoc, trpělivost a cenné rady, které mi pomohly při zpracování práce.

Dále děkuji Mgr. et MgA. Janě Macháčové za odbornou pomoc při realizaci mého bakalářského koncertu a za veškeré rady, které jsou mi stále nápomocné při zpěvu i v učitelské profesi.

Anotace

ŠERÁKOVÁ, Eliška: *Život a dílo Iši Krejčího se zaměřením na operu Pozdvižení v Efesu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 45 s. Bakalářská práce.

Tato práce se zabývá životem a dílem Iši Krejčího, blíže představuje jeho operu *Pozdvižení v Efesu*. Podrobněji se věnuje libretu této opery a porovnává jej s textem divadelní hry *Komedie omylů* od Williama Shakespeara. Důležitou částí je také hudební charakteristika opery s podrobnější analýzou zpívané árie Luciany – *Když mladá žena vytuší*. Práce se snaží přiblížit znaky autorovy hudební řeči a na konkrétních příkladech doložit skladatelovu příslušnost k neklasickému směru. Práce také zkoumá životnost opery *Pozdvižení v Efesu* a pokouší se zjistit, kdy bylo toto dílo nejvíce prováděno a dále šířeno pomocí zvukových nahrávek.

Klíčová slova: Iša Krejčí, *Pozdvižení v Efesu*, opera, česká hudba 20. století

Annotation

ŠERÁKOVÁ, Eliška: *The life and work of Iša Krejčí with the focus on the opera An Uproar in Efes.* Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2014. 45 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis is focused on the life and work of Iša Krejčí. It introduces his opera *An Uproar in Efes*, describes the libretto of this opera and compares it with *The Comedy of Errors* by William Shakespeare. The important part is also the musical characteristics of the opera with detailed analysis of the aria of Luciana - *Když mladá žena vytuší*. The thesis introduces attributes of author's musical language and concrete examples to demonstrate the composer's affiliation to neoclassicism. It also examines the life of the opera *An Uproar in Efes* and tries to figure out when this work was performed the most and disseminated through audio recordings.

Keywords: Iša Krejčí, An Uproar in Efes, opera, The Czech music of the 20th century

Obsah

Úvod	2
1 Iša Krejčí	3
1.1 Život	3
1.2 Dílo	7
2 William Shakespeare a jeho <i>Komedie omylů</i>	13
2.1 Námět a jeho historie	13
2.2 Vznik divadelní hry a její charakteristika	14
2.3 Struktura, postavy a děj divadelní hry	16
3 Pozdvižení v Efesu	21
3.1 Vznik opery	21
3.2 Libreto	22
3.2.1 Postavy libreta	23
3.2.2 Děj libreta	25
3.3 Hudební charakteristika opery	29
3.3.1 Analýza árie Luciany	32
3.4 Životnost opery	37
Závěr	41
Použitá literatura, elektronické zdroje, hudebniny a hudební nahrávky	43

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Portrét Iši Krejčího

Příloha B: Fotodokumentace prvního a druhého provedení opery v Národním divadle a Smetanově divadle¹

Příloha C: Přehled ukázek z opery Pozdvižení v Efesu doporučených k poslechu

Příloha D: Překlady Shakespearovy Komédie omylů

Příloha E: Seznam děl Iši Krejčího

Příloha F: Pozdvižení v Efesu, árie Luciany – notový materiál

Příloha G: Životnost opery Pozdvižení v Efesu

¹ Dnešní Státní opera v Praze.

Úvod

Práce si klade za cíl přiblížit skladatelskou osobnost Iši Krejčího, jeho dílo a hlavně jeho operu *Pozdvižení v Efesu*. Na toto téma mne přivedla árie Luciany, kterou jsem zpívala na bakalářském koncertě 22. 5. 2014 a se kterou mne seznámila má hlasová pedagožka Mgr. et MgA. Jana Macháčová. Zpěvná melodika árie, zajímavost hudební řeči, osobitost a široké interpretační možnosti vzhledem k textu ve mne vzbudily zájem o český neoklasicismus a hlavně o Išu Krejčího jakožto hlavního představitele tohoto směru u nás.

Práce vychází z dostupné literatury, která ovšem není příliš početná. Mnohé informace se nachází v monografii od Václava Holzknechta, stručné životopisné údaje jsou uvedeny v publikacích věnujících se dějinám hudby a v hudebních slovnících. O osobnosti skladatele a jeho díle se zmiňují rovněž práce zabývající se hudebním neoklasicismem a několik internetových článků, zejména článek s názvem *Pražský „Mozartino“ Iša Krejčí.*² z časopisu Harmonie.

První část práce se věnuje životu a dílu skladatele, větší pozornost se obrací ke zvolené předloze *Komedie omylů* od Williama Shakespeara a především k samotné opeře *Pozdvižení v Efesu*. Cílem je porovnat text divadelní hry s libretem od Josefa Bachtíka a nalézt odlišnosti mezi dramatem a jeho následnou úpravou pro potřeby operního díla, dále přiblížit konkrétní znaky autorovy hudební řeči a na dostupných materiálech – tiskoviny, zvukové nahrávky, divadelní a televizní inscenace – ověřit životnost opery v dnešní době.

² KACHLÍK, Jan. Pražský „Mozartino“ Iša Krejčí. In: *Harmonie 2004/9*. [online]. 2015 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://www.muzikus.cz/klasicka-hudba-jazz-clanky/Prazsky-Mozartino-Isa-Krejci~22~rijen~2004/>

1 Iša Krejčí

1.1 Život

Hudební skladatel, dirigent, dramaturg, hudební kritik a publicista Iša Krejčí (10. 7. 1904 - 6. 3. 1968) se narodil v Praze na Vinohradech do rodiny s bohatým kulturním zázemím. Jeho otec František Krejčí byl známý pozitivistický filozof a profesor na Karlově univerzitě, později děkan filozofické fakulty³. Jeho matka se jmenovala Johana Krejčí (rodným příjmením Konůpková). V rodině byly celkem tři děti, vedle Františka ještě dvě dívky, Amálie a Hana (třetí holčička Andulka brzy zemřela). Správně bychom měli skladatele jmenovat jako Františka Krejčího, jmenoval se takto nejen sám skladatel, ale i jeho otec a dědeček. Iša je zkrácenina původního jména, nebo chceme-li, přezdívka. On sám tuto zkrácenou verzi přijal za svou a původní ani jinou podobu křestního jména nepoužíval.

S hrou na housle začal Iša Krejčí v sedmi letech, na klavír hrál od devíti let. Gymnaziální léta strávil na Akademickém gymnáziu v Hálkově ulici na Vinohradech. Zde roku 1919 se svými spolužáky založil pěvecký kroužek, který také čtyři roky vedl. Maturoval v roce 1923 a následně nastoupil na Pražskou konzervatoř do třetího ročníku kompoziční třídy Karla Boleslava Jiráka⁴, do dirigentské třídy Pavla Dědečka⁵ a klavírní třídy Albína Šímy⁶. S konzervatoří souběžně studoval historii a hudební vědu na Karlově univerzitě.

O výborných podmínkách ke studiu na Pražské konzervatoři mluví Václav Holzknecht⁷: „*Tehdejší pražská konzervatoř prožívala šťastné období. Honosila se významnými jmény pedagogů a byla semeništěm žákovských talentů. Profesoři*

³ MARTÍNKOVÁ, Alena a kol. *Čeští skladatelé současnosti*. 1. vyd. Praha: Panton, 1985. s. 152-153.

⁴ Karel Boleslav Jiráka (1891-1972) – český skladatel, dirigent a pedagog, patřil k významným představitelům české moderní hudby mezi dvěma světovými válkami, po 2. světové válce emigroval a žil ve Spojených státech amerických.

⁵ Pavel Dědeček (1885-1954) – český dirigent, sbormistr, skladatel, významný hudební pedagog, šéf plzeňské opery v Divadle Josefa Kajetána Tyla a opery ve Slovenském národním divadle v Bratislavě, profesor Pražské konzervatoře.

⁶ Albín Šíma (1886-1951) – český klavírní pedagog, profesor Pražské konzervatoře.

⁷ Václav Holzknecht (1904-1988) – publicista, hudební kritik, klavírista, pedagog, dlouholetý ředitel Pražské konzervatoře, předseda výboru festivalu Pražské jaro, šéf opery Národního divadla v Praze.

kompozice Novák, Suk a Foerster reprezentovali starší umění, ale přesto chápali změnu dobového cítění a byli benevolentní k novotářským snahám posluchačů.“⁸

Hudební studium pak Iša Krejčí dovršil v roce 1929 na mistrovské škole Pražské konzervatoře⁹ a to konkrétně kompozici u Vítězslava Nováka¹⁰ a dirigování u Václava Talicha¹¹. Podnětná byla také setkání v Národní kavárně, kde se scházela tehdejší umělecká společnost. Uveďme například Vítězslava Nezvala¹², Karla Teigeho¹³, Ferdinanda Pujmana¹⁴, Jaroslava Ježka¹⁵.

Roku 1928 Iša Krejčí odešel do Slovenského národního divadla v Bratislavě, kde působil do roku 1932. Bratislavská etapa přinesla cenné korepetitorské i dirigentské zkušenosti. Jako korepetitor spolupracoval s dirigenty Oskarem Nedbalem¹⁶ a Karlem Nedbalem¹⁷, dostal se takto k mnoha operním dílům, dirigoval zejména operety.¹⁸

Po bratislavském působení se skladatel vrátil do Prahy, nepřijal nabídku Osvobozeného divadla na pozici dirigenta, ale podařilo se mu s pomocí Ferdinanda Pujmana získat v Národním divadle místo neplaceného korepetitora (1933-1944).

⁸ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 47.

⁹ Z mistrovské školy Pražské konzervatoře (nadstavba po ukončení základního studia) vznikla po 2. světové válce Akademie múzických umění.

¹⁰ Vítězslav Novák (1870-1949) – český hudební skladatel, pedagog, klavírista, významný představitel české hudební moderny počátku 20. století, žák kompoziční třídy Antonína Dvořáka. Působil jako profesor skladby na mistrovské škole Pražské konzervatoře a také jako rektor Pražské konzervatoře.

¹¹ Václav Talich (1883-1961) – jeden z nejvýznamnějších českých dirigentů 20. století, Českou filharmonii přivedl jako šéfdirigent na světovou úroveň, šéf opery Národního divadla v Praze.

¹² Vítězslav Nezval (1900-1958) – básník, prozaik, dramatik, esejista, scénárista, překladatel, autor literatury pro děti, vůdčí představitel avantgardní poezie v první polovině 20. století, poetismu a surrealismu.

¹³ Karel Teige (1900-1951) – český estetik, vůdčí představitel poetismu a českého surrealismu, teoretik architektury, literární a výtvarný kritik, vůdčí osobností avantgardního uměleckého sdružení Devětsil.

¹⁴ Ferdinand Pujman (1893-1958) – dramaturg a režisér opery Národního divadla v Praze.

¹⁵ Jaroslav Ježek (1906-1941) – český skladatel, klavírista, dirigent a dramaturg Osvobozeného divadla, spolupracovník Jana Wericha a Jiřího Voskovce. Roku 1939 emigroval do Ameriky kvůli nacistické okupaci.

¹⁶ Oskar Nedbal (1874-1930) – český hudební skladatel, dirigent, žák Antonína Dvořáka, violista Českého kvarteta, na Slovensku se stal ředitelem opery Slovenského národního divadla v Bratislavě.

¹⁷ Karel Nedbal (1888-1964) – sbormistr Vinohradského Hlaholu, dirigent ve Vinohradském divadle v Praze, Českém divadle v Olomouci, Slovenském národním divadle v Bratislavě, Zemském divadle v Brně, Národním divadle v Praze; řídil též Symfonický orchestr pražského rozhlasu a příležitostně i Českou filharmonii.

¹⁸ Národní divadlo [online]. 2015 [cit. 2015-07-23]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2536&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc>

Důležitým momentem pražského působení Iši Krejčího bylo vytvoření Hudební skupiny Mánesa¹⁹. Tento hudební spolek vznikl přidružením hudebníků do již existujícího výtvarného spolku Mánes²⁰. Po 1. světové válce se zde sdružovali přední výtvarníci té doby pod předsednictvím českého malíře Emila Filly²¹. Pro vytvoření hudební skupiny měl zásadní význam večer Vítězslava Nezvala. Událost se uskutečnila 16. prosince 1932 ve výstavní síni Mánes, verše zde přednášel Vítězslav Nezval a Eduard Kohout²². Pavel Bořkovec²³, Emil František Burian²⁴, Jaroslav Ježek, Iša Krejčí a Jiří Svoboda²⁵ zhudebnili básně Vítězslava Nezvala, zpívala Jelena Holečková²⁶ za klavírního doprovodu Václava Holzknechta. Hudební skupina Mánesa pak vyvíjela soustavnou uměleckou činnost v budově Mánesa²⁷ až do roku 1937, kdy se hudební spolek (bez Jaroslava Ježka) spojil se společností Přítomnost²⁸ pod vedením Iši Krejčího.²⁹

Roku 1934 Iša Krejčí přijal místo v Československém rozhlasu jako zvukový režisér, kde zůstal zaměstnán až do roku 1945. Kromě režisérské práce se zde dostal

¹⁹ Hudební skupina Mánesa – hudební spolek zaměřený na avantgardu, přirovnáván k Pařížské šestce. Členy František Bartoš, Václav Holzknecht, Iša Krejčí, Jaroslav Ježek, Pavel Bořkovec.

²⁰ Spolek výtvarných umělců Mánes – založen studenty uměleckých škol v roce 1887, prvním starostou spolku byl Mikoláš Aleš. Jeho úkolem bylo sdružovat české výtvarníky, pořádat výstavy, vyvíjet publikační a celkově vzdělávací činnost.

²¹ Emil Filla (1882-1953) – český kubistický malíř, grafik, sochař, profesor na pražské Vysoké škole umělecko-průmyslové. vůdčí osobnost meziválečné avantgardy. Předseda Spolku výtvarných umělců Mánes. Za 2. světové války vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald.

²² Eduard Kohout (1889-1976) – jeden z nejvýznamnějších českých herců 1. poloviny 20. století, protagonist a činoherního souboru Národního divadla v Praze. Vystupoval i v rozhlasu a později i v televizi. Roku 1968 získal titul národního umělce.

²³ Pavel Bořkovec (1894-1972) – český skladatel a pedagog, představitel hudební avantgardy, významný člen Hudební skupiny Mánesa. Po válce profesorem skladby na AMU.

²⁴ Emil František Burian (1904-1959) – český hudební skladatel, dramatik a režisér, teoretik umění a žurnalista. Režisérem v Městském divadle v Olomouci a v Národním divadle Brno, zakladatel pražského divadla D34 (číslo se měnilo a označovalo konec sezóny). Podílel se na ustavení Přítomnosti, sdružení pro soudobou hudbu. Za 2. světové války vězněn v koncentračních táborech. 1954 jmenován národním umělcem.

²⁵ Jiří Svoboda (1897-1970) – český hudební skladatel a pedagog, korepetitor opery Národního divadla v Brně, lektor Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně, roku 1954 na této univerzitě jmenován docentem.

²⁶ Jelena Holečková (1899-1980) – pěvkyně, profesorka zpěvu, odborná asistentka na hudební fakultě Akademie múzických umění v Praze.

²⁷ Budova Mánesa – sídlo Spolku výtvarných umělců Mánes (SVU Mánes), jedná se o funkcionalistický komplex staveb navržený architektem Otakarem Novotným, budova se nachází na pravém břehu řeky Vltavy a spojuje Masarykovo nábřeží se Slovanským ostrovem.

²⁸ Přítomnost, sdružení pro soudobou hudbu – společnost vznikla v roce 1924 sdružením několika menších sdružení (Nezávislí, Svěpomocný kruh Několik, Kruh přátel hudby Ostrčilovy, Odkaz). V letech 1934-1939 Přítomnosti předsedal Alois Hába. V tomto období se sdružení orientovalo na avantgardní hudbu a jeho úkolem bylo sdružovat soudobé skladatele, zároveň zajistit uvádění repertoáru těchto skladatelů, popularizovat atd. Mezi významné členy patřil např. dirigent Karel Ančerl (1908-1973), skladatelé Emil František Burian (1904-1959), Vladimír Polívka (1896-1948), Karel Reiner (1910-1979).

²⁹ HOLZKNECHT, Václav. *Hudební skupina Mánesa*. 1. vyd. Praha: Panton, 1968. s. 179.

také k řízení Symfonického orchestru Českého rozhlasu. Iša Krejčí byl v celkovém profilu člověk velmi aktivní a projevoval nevšední zájem o veřejný život. V letech 1936-1945 vedl také Orchesterální sdružení, amatérský orchestr, který roku 1905 založil MUDr. Josef Greif.

V červnu roku 1938 se Iša Krejčí ve věku pětatřiceti let oženil s Marií Ouřvaldovou a roku 1939 se jim narodil syn František. Téhož roku, dne 15. března 1939 byl zatčen Emil Filla a odveden do transportu pro koncentrační tábor Buchenwald. Jak dodává Václav Holzknecht: „*Išovi byl Filla jakýmsi starším bratrem, který ho uměl nenápadně usměrňovat. Prázdná, které po zatčení následovalo, působilo drtivě.*“³⁰

Roku 1945 skladatel přijal nabídku na pozici šéfa opery Divadla Oldřicha Stibora v Olomouci³¹. Vzhledem k tomu se vzdal vedení v Orchesterálním sdružení a předal i funkci v Přítomnosti, sdružení pro soudobou hudbu. V Olomouci setrval 13 let. Filip Hajdu ve svém článku upřesňuje: „*Zkušený jednačtyřicetiletý autor několika scénických děl vystavěl repertoár na osvědčených českých, italských, francouzských a ruských dílech. Ve své dramaturgii se snažil systematicky seznámit obecnost i se soudobými novinkami. Olomoucké obecnost mělo za působení Iši Krejčího v letech 1945-1958 možnost vyslechnout z děl českých skladatelů kompletní provedení Smetanových oper, šest oper Antonína Dvořáka, tři opery Leoše Janáčka a tři opery Foerstrovy a Fibichovy.*“³²

Roku 1946 Akademie věd a umění jmenovala Išu Krejčího řádným členem 4. třídy³³, mnohá jím provedená díla byla kritikou příznivě hodnocena. Nabyté zkušenosti a zvyšující se renomé šly ruku v ruce s dalšími oceněními – například získal cenu hlavního města Prahy za *20 variací na vlastní téma ve slohu národní písně* z roku 1949³⁴, stříbrnou medaili Divadelní žatvy z roku 1952 za zařazení opery Giuseppe Verdiho s názvem *Simon Boccanegra* v olomouckém divadle, zlatou medaili Divadelní

³⁰ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 111-112.

³¹ Dnešní Moravské divadlo Olomouc.

³² HAJDU, Filip. Olomoucký hudební život 1945-1969. In: *Hudební výchova 2009 – 5. webová konference KHV PdF OU, elektronický sborník*. [online]. 2009 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hjzapKy9JF8J:konference.osu.cz/khv/2009_2/file.php%3Ffid%3D44+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

³³ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 148.

³⁴ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 151.

žatvy z roku 1956 za operu *Zlatý kohoutek* od Nikolaje Rimského-Korsakova, provedeno tamtéž.³⁵

Velice úspěšnou profesní rovinu narušila tragédie osobního rázu. V srpnu 1951 při železniční nehodě zahynul bratr manželky Iši Krejčího, ta těsně po prožitém otřesu a za nepřítomnosti Iši Krejčího, který musel pracovně odjet do Olomouce, spáchala sebevraždu.

Dne 1. 12. roku 1958 byl pak Iša Krejčí jmenován dramaturgem³⁶ opery Národního divadla v Praze. V Národním divadle se podílel na výběru repertoáru, psal průvodní články do divadelního časopisu, dirigoval.³⁷

Ještě za skladatelova života dosáhly některé jeho skladby zahraničního úspěchu – například jeho *II. smyčcový kvartet* byl velmi vřele přijat roku 1955 ve Varšavě, *Smuteční variace* zase slavily triumf v Budapešti. Ohlas jeho děl byl patrný rovněž v Itálii, ve Francii, v Americe.³⁸

Od roku 1964 přijal Iša Krejčí místo dirigenta a externího uměleckého poradce opery Jihočeského divadla v Českých Budějovicích, působil zde do roku 1965.³⁹ V dubnu 1967 ve věku 63 let Išu Krejčího postihla první mrtvice. Nemoc i přes péči lékařů pokračovala a Iša Krejčí svůj život završil dne 6. března roku 1968. Je pohřben v Praze na Střešovickém hřbitově spolu se svou ženou.

1.2 Dílo

³⁵ HAJDU, Filip. Olomoucký hudební život 1945-1969. In: *Hudební výchova 2009 – 5. webová konference KHV PdF OU, elektronický sborník*. [online]. 2009 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hjzapKy9JF8J:konference.osu.cz/khv/2009_2/fil e.php%3Ffid%3D44+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

³⁶ Předchozí dramaturgové – Zdeněk Fibich, Otakar Ostrčil, Zdeněk Chalabala, Ferdinand Pujman.

³⁷ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 199.

³⁸ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 200 – 201.

³⁹ *Jihočeské divadlo* [online]. 2009 [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/ansambl/592>

Iša Krejčí se řadí mezi představitele českého hudebního neoklasicismu⁴⁰. Ten se u nás začal formovat během 30. let 20. století a pro jeho vznik byly důležité vazby s francouzskou skupinou Pařížské šestky⁴¹ a seznámení s hudební řečí Igora Stravinského⁴². Krejčí nebyl jediný skladatel, který svou tvorbu orientoval neoklasicky. Neoklasické tendence nalezneme také u autorů, jako byli například Pavel Bořkovec, Emil František Burian či Bohuslav Martinů. Tato druhá generace moderní české hudby 20. století navazovala na školy Vítězslava Nováka, Josefa Bohuslava Foerster, Josefa Suka a Leoše Janáčka. Jak poznamenává Miloš Schnierer: „*U nás skýtal umělecký život po 1. světové válce pestrý a vývojově kvalitativně progresivní obraz ve všech uměleckých oborech. Touto různorodostí a schopností tvořit nové a dodnes trvalé hodnoty jsme byli naprosto souměřitelní se sousedním Německem nebo Francií.*“⁴³

Důležité je ovšem podotknout, že Krejčí ke své osobité hudební řeči přišel bez cílené snahy inspirovat se dobovými pařížskými a celkově avantgardními trendy. Jeho hlavní inspirací bylo dílo W. A. Mozarta, s nímž se seznámil již ve svých třinácti letech – konkrétně v roce 1917, kdy v Národním divadle navštívil *Kouzelnou flétnu* W. A. Mozarta. Jak dokládá Václav Holzknecht: „*Poslouchal Mozartovu hudbu jako*

⁴⁰ Neoklasicismus (též novoklasicismus) – jedná se o označení jednoho z uměleckých směrů 20. století, který vznikl jako reakce na soudobou rozvrácenost forem, na přecitlivělost romantismu, přílišnou jemnost impresionismu a přehnaný skladatelský subjektivismus. Největší ohlas tato tendence zaznamenala ve 20. a 30. letech 20. století a to hlavně ve výtvarném umění a hudbě. Umělci nacházeli tvůrčí východisko v epochách minulosti (nejen klasicismu, ale i baroka, renesance, antiky, folklóru apod.). Neoklasicismus ovšem pouze nepřijímal již vytvořené postupy minulosti, ale vytvářel i zcela nové, jakými byla barvitá instrumentace či uvolnění harmonických a tonálních vztahů. Zásadní je ovšem celková pevnost stavby, tematická (motivická) přehlednost, čitelná tektonika skladby. Tato logika a řád mnohým umělcům dodala určitou jistotu v jinak chaotické době plné experimentů a v době s jistotou krizí uměleckého myšlení.

⁴¹ Pařížská šestka (Les Six) – skupina pařížských skladatelů, kteří se takto nazvali zřejmě pod vlivem ruské Mocné hrstky. Roku 1919 vznik této skupiny vyvolala premiéra baletu *Parade* od Erica Satieho, konkrétně nadšení z novosti hudební řeči tohoto díla. Krom Satieho bylo celé skupině vzorem rovněž dílo Igora Stravinského. Označení Les Six následně sdružilo skladatele, jejichž skladby zazněly na společném večeru. Do skupiny patřili – Darius Milhaud, Arthur Honegger, Georges Auric, Francis Poulenc, Louis Durey, Germaine Tailleferrová. Ideovým vůdcem Pařížské šestky byl Jean Cocteau a jeho umělecký manifest s názvem *Kohout a harlekýn*. Zde byl mimo jiné prezentován názor, že umělecký projev by měl být uměřený, prostý, optimistický a klasicky pevný, soudržný. Smýšlení skupiny ovlivnil i celkový způsob života povalečné doby – nadšení z rychlého vývoje moderní techniky, z ruchu velkoměsta, ze znovunabyté svobody. Významnou roli hrály rovněž drobné všednodenní radosti a celková hravost. Spojoval je rovněž nesouhlas s romantickým stylem i impresionistickou barevností.

⁴² Igor Stravinskij (1882-1971) – ruský hudební skladatel 20. století, je považován za jednoho ze zakladatelů neoklasicismu. V jeho tvorbě neoklasická tvorba zaujímá pouze jedno z tvůrčích období, na jeho hudební postupy ovšem navázalo mnoho dalších umělců (např. Pařížská šestka). Stravinského neoklasicismus aktualizuje hudbu minulosti, jeho neoklasické skladby tedy vycházejí z historických slohů. První neoklasickou skladbou je jeho vokální balet *Pulcinella* (1920) na hudbu G. B. Pergolesiho. Prvním větším dílem se zřetelnými znaky neoklasicismu je *Koncert pro klavír, dechové nástroje a kontrabasy* (1923-1924), dalšími významnými kompozicemi neoklasického období jsou například opera-oratorium *Oidipus Rex* (1926-1927), *Žálmová symfonie* pro sbor a orchestr (1930).

⁴³ SCHNIERER, Miloš. *Proměny hudebního neoklasicismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. s. 166.

u vytržení. *Přívál slastných pocitů byl tak silný, že musel na chodbu, aby se vzpamatoval. Objevil svého autora nebo spíše své tvůrčí klima, které mu ukázal velký klasik.*⁴⁴ Důležitý inspirační zdroj našel rovněž v díle Bedřicha Smetany a v národní tradici reprezentované lidovou písní. *„Iša jako skladatel nedokázal jít ani tradičnější cestou, zastoupenou u nás nejvíce Novákovou školou, ani cestou avantgardnější, v českém prostředí se vyskytující již v mnohem menším poměru a reprezentovanou zejména Aloisem Hábou.*⁴⁵

Jeho hudební řeč ovšem koresponduje s hudební řečí neoklasických tendencí té doby. I vzhledem k tomu je Iša Krejčí označován za nejvýznamnějšího představitele neoklasicismu u nás a rovněž za průkopníka tohoto směru. *„Měl by se objevit jako jeden z předních a nejpůvodnějších představitelů vedle Stravinského, Prokofjeva a Roussele.*⁴⁶ Neoklasickým principům zůstal věrný po celou dobu své tvůrčí práce, což je poměrně netypický rys v době experimentů a velkého množství vzorů. V tvorbě Iši Krejčího nalézáme stylovou jednotu bez výraznějších proměn hudební řeči.

Pro jeho tvorbu jsou příznačné zejména drobnější skladby, díky kterým byl Iša Krejčí označován jako autor miniatur. K větším hudebním dílům dospěl až po roce 1945, kdy vznikly mimo jiné i čtyři symfonie. Hudební forma většiny skladeb je přehledná, rytmika i melodika je prostá a vychází z lidové písně. To vše připomíná díla z doby raného klasicismu a jejich celkovou uměřenost. Inspirace v lidové písni je patrná například v převažující tonalitě, diatonice, v periodickém utváření témat a rovněž v důsledném rozvádění disonancí do konsonantních útvarů.⁴⁷ Harmonická složka je ovšem doplněna o alterace, bitonalitu, intervalové paralelizmy, čímž hudební řeč získává novodobý ráz.

Za první neoklasickou skladbu autora je považována komorní skladba s názvem *Divertimento (Kasace) pro flétnu klarinet, trubku a fagot* o čtyřech větách z roku 1925. Její vřelé přijetí u publika jasně vytyčilo skladatelovu budoucí orientaci. *„Posluchače dilo vyvedlo z míry svou naivností, ale byla to naivnost půvabná a upřímná a obecenstvo ji nakonec přijalo s jásotem. Ve velkém potlesku se ozývalo překvapení,*

⁴⁴ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 46.

⁴⁵ KACHLÍK, Jan. Pražský „Mozartino“ Iša Krejčí. In: *Harmonie 2004/9*. [online]. 2015 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://www.muzikus.cz/klasicka-hudba-jazz-clanky/Prazsky-Mozartino-Isa-Krejci~22~rijen~2004/>

⁴⁶ SCHNIERER, Miloš. *Proměny hudebního neoklasicismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. s. 170.

⁴⁷ SCHNIERER, Miloš. *Proměny hudebního neoklasicismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. s. 170.

radost a trochu provokace. Najednou se tu vyskytl svěží půvab, který nedbal povinného rituálu oficiálního umění.“⁴⁸ Z dalších komorních děl dosáhla trvalejšího úspěchu meditativní *Malá smuteční hudba* pro alt, violu, violoncello, kontrabas a klavír (1933, přepracováno 1936) na texty žalmů a básně *Staré ženy* Františka Halase.

Významným sborovým z oblasti vokálně instrumentální tvorby je kantáta s názvem *Zpěv zástupů* (1925, instrumentováno 1948) na slova Josefa Hory. Iša Krejčí se inspiroval básní ze sbírky *Srdce a vřava světa*. Zvolený námět spadá do proletářské poesie a vypovídá tak o levicovém smýšlení skladatele. Do roku 1936 patří *Čtyři madrigaly na slova K. H. Máchy* pro menší sbor s tenorovým sólem a klavírním doprovodem, tato skladba vznikla u příležitosti výročí sta let od smrti spisovatele Karla Hynka Máchy.

V meziválečné a válečné době se Iša Krejčí často zaměřoval na písňovou tvorbu, vytvořil tak devět písňových cyklů a několik samostatných písní. Náměty hledal nejvíce u českých autorů. Uvedme například *Ohlasy písní českých* z roku 1936 pro tenor s doprovodem dechového kvintetu, které vznikly zhudebněním osmi básní ze stejnojmenné sbírky Františka Ladislava Čelakovského. Významným písňovým cyklem je rovněž obsahově závažný cyklus *Pět písní na texty J. A. Komenského* z roku 1938, který vznikl v tísnivé době vzrůstajícího fašistického nebezpečí a zvolený námět měl přinášet vlastenecké povzbuzení a útěchu. Odlišnou literární inspiraci pak najdeme v *Antických motivech* pro nižší mužský hlas a orchestr nebo klavír (1936, definitivní úprava a instrumentace 1947). Cyklus vychází z řeckých představ, konkrétně z díla antického dramatika Sofokla a básníka Josefa Václava Sládka.

Klavírní tvorbou se skladatel zabýval méně. Vznikly tři drobné kompozice. Zmiňme vesele laděná *Tři scherzina pro klavír* z roku 1953, původně pro flétnu a klavír z roku 1945. Většina drobných skladeb mistrně evokuje hudbu 18. století. Iša Krejčí rovněž napsal tři kompozice pro sólové nástroje s doprovodem orchestru. Ve 30. letech tak postupně vznikla trojice skladeb – *Concertino pro klavír a dechové nástroje* z roku 1935, *Concertino pro housle a dechové nástroje* z roku 1936 a v období 1939-1940 vzniklo *Concertino pro violoncello a orchestr*.

⁴⁸ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 56-57.

Nejvíce ceněná jsou skladatelova díla orchestrální a jevištní. Mezi reprezentativní orchestrální skladby patří *Serenáda pro orchestr* (1948-1950), jak uvádí Miloš Schnierer: „Úspěšná pokračovatelka serenádových skladeb Dvořáka, Suka i Nováka“.⁴⁹ Významné jsou rovněž čtyři symfonie – *I. symfonie in D* (1954-1955), *II. symfonie in Cis* (1956-1957), *III. symfonie in D* (1961-1963), *IV. symfonie* (1966). O jednom z rysů jeho symfonické tvorby píše Václav Holzknecht: „Iša dramaticčnost vkládal hned do expozice a v provedení jí skoro nedbal. Proto se jeho symfonická tvorba nepodobá vzorům z doby vyspělého klasicismu, tím méně symfoniím romantickým.“⁵⁰

Podněty k napsání mnoha děl byly u Iši Krejčího často osobní. Umělecká práce znamenala odreažování a dostupnou katarzi. Z osobních pohnutek tragického rázu pak vznikla instrumentace lidové písně *Dobrá noc, má milá, dobrá noc*, drobná skladba, která byla napsána pro pietní událost (pohřeb skladatelovy ženy) a která byla následně dopracována a rozvinuta do *14 variací na píseň Dobrá noc „Něnie za zesnulou choť“*.⁵¹

Dalším okruhem ve skladatelově tvorbě jsou díla jevištní. Prvotinou se stal *Malý balet* (1927-1930) podle *Příběhu malého vojáka z Pantomimy* Vítězslava Nezvala. Nejen zde je zvolený námět dokladem autorova sblížení s uměleckou avantgardou a jeho revoluční angažovanost. Malý balet je zároveň dílem, kde Iša Krejčí využil jazzové inspirace, a to v části nazvané *Tango*. Největší proslulost pak získala opera *Pozdvížení v Efesu*.⁵²

Mezi roky 1944-1951 skladatel pracoval na opeře *Temno*. Z nápadu přetvořit román Aloise Jiráska v operní dílo nakonec zůstalo pouze torzo, konkrétně čtyři operní scény (*Allegro, Allegro marziale, Allegro, Allegro disperato*). Posledním jevištním dílem Iši Krejčího je scénická kantáta *Antigona* dokončená v roce 1962. Zajímavostí je její televizní zfilmování režisérem Pavlem Hoblem s novou textovou úpravou Václava Renče z roku 1964, které získalo i mezinárodní ocenění.⁵³

⁴⁹ SCHNIERER, Miloš. *Proměny hudebního neoklasicismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. s. 171.

⁵⁰ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 177.

⁵¹ Tamtéž, s. 158.

⁵² Opeře je věnována kapitola 3 této práce.

⁵³ Zlatá nymfa za nejlepší dramatickou úpravu pro televizi na Mezinárodním televizním festivalu Monte Carlo v roce 1965.

Iša Krejčí byl rovněž autorem scénické hudby.⁵⁴ Jak skladatel dodává: „*Napsal jsem asi padesát prací, jako scénickou hudbu, která je skutečně jen užitkovou hudbou psanou na zakázku a v intencích režisérů.*“⁵⁵ Zabýval se i instrumentací děl českých skladatelů 19. století – mimo jiné upravil pro orchestr některé Smetanovy klavírní polky⁵⁶, zinstrumentoval melodram *Tři králové* od Josefa Bohuslava Foersterera nebo vytvořil fantazie z několika oper Antonína Dvořáka.⁵⁷

⁵⁴ Například pro Národní divadlo v Praze napsal hudbu k Moliérově hře *Amfitryon*, dále zhudebnil *Hru o paštyce a dortu*, Shakespearovu komedii *Jak se vám líbí*, *Ptáky* od dramatika Aristofana, *Školu pomluv* od Richarda Sheridanana. Pro divadlo Oldřicha Stibora v Olomouci vytvořil hudbu ke hram *Sluha dvou pánů* Carla Goldoniho a *Večer tříkrálový* W. Shakespeara. Pro Divadlo na Vinohradech Aristofanův *Ženský sněm*. (Holzknecht, 1976, s. 228.)

⁵⁵ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu: výňatky ze zpěvohry*. Praha: František Novák, 1944. s. 58.

⁵⁶ Louisina polka, Jiřinková polka, Ze studentského života, Bettina polka. (Holzknecht, 1976, s. 236.)

⁵⁷ *Český rozhlas* [online]. 2015 [cit. 2015-05-24]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nakladatelstvi/autori/_zprava/43546

2 William Shakespeare a jeho *Komedie omylů*

2.1 Námět a jeho historie

Jak již bylo uvedeno, podklad pro operu *Pozdvižení v Efesu* Iša Krejčí našel v Shakespearově⁵⁸ rané veselohře *Komedie omylů* z roku 1594. Jedná se o velice oblíbenou fabuli a první zmínky o této komediální hře, vystavěné na problému dvojnickví a s tím souvisejícími situacemi, sahají hluboko do minulosti. Sám Shakespeare tento námět převzal od nejpopulárnějšího římského dramatika Tita Maccia Plauta, z komedie *Ménechmové (Menaechmi)*, která se hrála v Římě kolem roku 200 př. n. l. Jak uvádí Zdeněk Stříbrný: „*Originalita se v době Shakespeara chápala ne jako tematická původnost, nýbrž jako osobitost zpracování známých látek, čím známějších a slavnějších, tím lépe. Bylo tedy nasnadě, že začínající renesanční dramatik hledá vzor především v antice.*“⁵⁹

Plautus ve své komedii zpracoval náměty z tzv. nové komedie⁶⁰, kterou koncem 4. století př. n. l. vytvořili dramatici jako například Menandros⁶¹ či Filemon⁶². Plautus základní téma rodinného odloučení a následného obnovení vyostřil a zaměřil se na lidovější charakter komedie. William Shakespeare pak ponechal ráz lidové frašky a k původním postavám přidal dvojici identických dvojčat sluhů Drómiů, kteří celý děj doplnili o další komické situace.

Komedie omylů byla také prvním Shakespearovým dílem, které bylo přeloženo do českého jazyka⁶³ – v roce 1823 vyšel v Praze prozaický překlad venkovského

⁵⁸ William Shakespeare (1564-1616) – Významný anglický básník a dramatik. Je považován za otce moderního dramatu. V první etapě své tvorby psal zejména historické hry a komedie (do tohoto období spadá i *Komedie omylů*), v druhé etapě vytvořil vrcholné tragédie, v závěrečné etapě se zaměřil na románcové, zde se objevují motivy z jeho předchozích her.

⁵⁹ STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Proud času. Stati o Shakespearovi*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. s. 238.

⁶⁰ Nová komedie – třetí etapa tzv. atické komedie, označovaná též jako Nová komedie, se vyznačuje vymizením fantastičnosti a spojením s Dionýsovým kultem. Naopak zde přibývají náměty ze všedního života středních vrstev, tematika každodenního života se zápletkami rodinnými a milostnými. Častými charaktery Nové komedie jsou např. mazaný otrok, příživník, lakomý a přísný otec, hádává manželka, zamilovaný lehkomyšlný syn apod.

⁶¹ Menandros (342-291 př. n. l.) – antický řecký dramatik, jeden z autorů tzv. nové komedie. Vytvořil přes sto komedií. Námětem jeho děl jsou často události ze všedního života.

⁶² Filemon (?-263 př. n. l.) – řecký dramatik, představitel nové atické komedie. Napsal 97 her, z nichž se zachovaly pouze zlomky či názvy. Některé užil jako předlohy Plautus.

⁶³ Do té doby se jednalo o velmi volné adaptace, často spojené s originálem jen jmény postav či základním syžetem.

vlasteneckého kněze Antonína Marka⁶⁴ pod názvem *Omylové, dle Shakespeara vzdělaná weselohra Bolemjrem Izborským*.⁶⁵ Kompletní překlady⁶⁶ *Komedie omylů* jsou uvedeny v poznámce pod čarou. Tato práce využívá překlad Martina Hilského z roku 2000, který je považován za nejzdařilejší přebásnění originálu.

2.2 Vznik divadelní hry a její charakteristika

Nejkratší hra Williama Shakespeara *Komedie omylů* (*The Comedy of Errors*) vznikla v počátcích jeho tvorby v roce 1594. První představení *Komedie omylů* se uskutečnilo 24. prosince 1594 v londýnské právnické koleji Gray's Inn.⁶⁷ Popularita tohoto Shakespearova díla nezeslábla a i dnes patří k často uváděným komediím ať už v autentické podobě nebo v adaptacích.

Komedie omylů bývá vykládána jako fraška. Slovo komedie v názvu ostatně samo vypovídá o charakteru celého díla. Výstavba děje a jeho zpracování splňují předpoklady tohoto označení. Divadelní hra má rychlý spád, humorný nadhled, zápletky vyústí ve šťastný závěr apod.

Co se formálních rysů týče, komedie zachovává dramatickou jednotu místa, času i děje. Celý příběh je zasazen do maloasijského přístavu Efesu, čas a současně rámeček komediálního děje je vymezen jedním dnem, do kterého musí odsouzený Egeon sehnat peníze na své vykoupení, příběh samotný není narušen žádnými vedlejšími liniemi. Hledisko času je zároveň spojeno se samotným tématem omylů. Mnoho nedorozumění ve hře vzniká nevhodným příchodem postav na scénu, z čehož následně čerpá situační komika.

⁶⁴ Antonín Marek (1785-1877) – známý také pod pseudonymem Bolemír Izborský byl překladatelem, básníkem, jazykovědcem a také knězem. Vrcholem jeho početného díla je *Logika nebo Umnice*, kde vytvořil vědecké a filosofické názvosloví, které v některých případech přetrvalo do dnešní doby.

⁶⁵ *Knihovna překladů raného anglického dramatu* [online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/kapradi/seznam_textu.php?sort=prekladatel&dir=

⁶⁶ Kompletní dostupné překlady Shakespearovy *Komedie omylů*: 1823 Antonín Marek – *Omylowé dle Shakespeara vzdělaná weselohra Bolemjrem Izborským*; 1864 Jan Josef Čejka – *Komédie plná omylů*; 1908 Josef Václav Sládek – *Komédie plná omylů*; 1930 Bohumil Štěpánek – *Komedie omylů*; 1956-1963 František Nevrla – *Komedie omylů*; 1966 František Vrba – *Komedie omylů*; 2000 Martin Hilský – *Komedie omylů*.

⁶⁷ SHAKESPEARE, William. *Dílo. Překlad Martin Hilský*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. s. 125.

Omyl (záměna) je hlavním ústředním motivem celé hry a prostupuje příběhem až do samého konce. Zmatení probíhá díky čtyřem postavám hry – dvěma pářům identických dvojčat – Antifolem Efeským a Antifolem Syrakuským, Dromiem Efeským a Dromiem Syrakuským. V Plautově předloze nalezneme pouze jeden pár identických dvojčat, ale Shakespeare k ní přidal ještě jednu dvojici, což počet omylů znásobilo. Záměny jsou v příběhu zachyceny ve dvou formách. První záměna je vytvářena čistě na základě podobnosti, ta druhá jde hlouběji, týká se celé osobnosti postavy. Dochází tedy k zaměnění identit.

Neustálá nedorozumění a záměny identit vytváří hlavní prostředek pro vznik komických situací celého příběhu. Zároveň tímto momentem Shakespeare vykresluje i vnitřní prožitky postav, strach z toho, že se pomátly na rozum, že nejsou v reálném světě, že sní. Komédie tímto způsobem bravurně zobrazuje tenkou hranici mezi realitou a iluzí, mezi skutečností a klamem. Dromio Syrakuský: „*Jsem Dromio? Jsem váš sluha? Jsem já vůbec já?*“⁶⁸

Vyznění hry je tedy jednoznačně komediální, ale nacházíme zde i vážnější momenty - úzkosti ze ztráty identity, motiv odloučení, ztráty příbuzných, úvodní motiv smrti. Egeon: „*Smrt všechno srovná – dej mi setnout hlavu. S úlevou, pane, půjdu na popravu.*“⁶⁹ Shakespeare tak vlastně mísí prvky tragédie a komedie, nelpí na přesném dodržování žánru. Jak dodává Zdeněk Stříbrný: „*Zvláštní ráz dodal Shakespeare celé komedii tím, že komické a fraškovité výstupy zarámoval počátečním líčením smrtonosných sporů mezi středomořskými obchodními centry i velkých nebezpečí a utrpení, která museli hlavní hrdinové přestát, jakož i závěrečnou scénou jejich zázračného shledání a konečného vítězství vytrvalosti a lásky.*“⁷⁰

Dalším z podstatných rysů komedie je její protikladnost. Odlišná společenská postavení jednotlivých postav zobrazují rozdíly mezi světem urozených (například vévoda, Antifolové) a postavami obyčejnými, lidovými (například oba Dromiové). Způsob vyjadřování těchto postav je pak jedním z prostředků, který tento kontrast podporuje. Václav Holzknecht uvádí: „*Pochopitelně je tato renesanční komedie*

⁶⁸ SHAKESPEARE, William. *Dílo. Překlad Martin Hilský*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. s. 136.

⁶⁹ Tamtéž, s. 127.

⁷⁰ STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Proud času. Stati o Shakespearovi*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 240 s.

poplatná dosti hrubému vkusu diváků, kteří chodili do divadla Globu. Proto hrozí na začátku Egeonovi poprava, neboť něco takového se žádalo, ale jsou tu i výprasky a kopance, tlusté vtipy, fraškovité figurky.“⁷¹ Hrubost a vulgarita je tu velice kontrastním prvkem k metaforicky bohatému a vytříbenému jazyku.

Shakespeare v *Komedii omylů* nevyužívá moment osudovosti, který byl neodmyslitelnou součástí antického dramatu, ale hybatelem událostí jsou zde samotní hrdinové. Prokazatelné je tu také renesanční vědomí, že středobodem dění je sám člověk a divadlo je zrcadlem doby, zmenšeným modelem, který nabízí obraz světa v celistvosti vztahů a komplexnosti problémů.⁷² Typizace jednotlivých postav (například sluha a jeho pán) mají blízko k tradiční komedii dell'arte.

2.3 Struktura, postavy a děj divadelní hry

Divadelní hra *Komedie omylů* je složena z pěti jednání, které obsahují celkem jedenáct scén. Všechny postavy hry jsou pro přehlednost uvedeny v tabulce, děj je rozepsán do jednotlivých scén, forma zápisu dodržuje rozdělení, které najdeme i v knižním překladu Martina Hilského.

Postavy divadelní hry

William Shakespeare – Komedie omylů ⁷³
VÉVODA Efeský Solinus
EGEON kupec ze Syrakus
ANTIFOLUS EFESKÝ, ANTIFOLUS SYRAKUSKÝ dvojčata, synové Egeona a Emilie
DROMIO EFESKÝ, DROMIO SYRAKUSKÝ dvojčata, sluhové obou Antifolů
BALTAZAR kupec
ANGELO zlatník
SKŘIPEC léčitel chorých duší
KUPEC EFESKÝ
KUPEC
SERŽANT
ABATYŠE Emilie, žena Egeona

⁷¹ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s.133.

⁷² LAZORČÁKOVÁ, Tatjana. Dějiny světového divadla 1: od antiky po renesanci. In: Katedra divadelních a filmových studií[online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.filmadivadlo.cz/coergahdfgf/uploads/2015/05/Lazorcakova-Dejiny-svetoveho-divadla-1.pdf>

⁷³ SHAKESPEARE, William. *Dílo. Překlad Martin Hilský*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. s. 126.

ADRIANA žena Antifola Efeského
LUCIANA její sestra
LUCKA děvečka z kuchyně
KURTYZÁNA
Žalářník, sluhové, strážní, kat a další

I. 1. – jednání první, scéna první

Syrakuský kupec Egeon je odsouzen k smrti efeským vévodou, kupec ale vévodovi vypráví o svých životních peripetiích, jež ho dovedly až k porušení místního zákona. Vzpomíná na bouři, která jeho rodinu potkala při plavbě a která ho odloučila s jeho dvěma syny a dvěma sluhy. Vypovězený příběh vévodu obměkčí a dává kupci jeden den na to, aby se z trestu vykoupil.

I. 2. – jednání první, scéna druhá

Do města příplouvají Antifolus Syrakuský a jeho sluha Dromio Syrakuský (k nerozeznání podobní místnímu měšťanu a jeho sluhovi, shodují se jmény i povahami). Antifolus posílá Dromia do hostince i s penězi a sám se prochází městem. Potkává Dromia Efeského, a tím dochází k prvnímu zmatení a záměně příběhu. Dromio Efeský popohání svého domnělého pána domů na oběd, Antifolus Syrakuský zase zahrnuje domnělého Dromia Syrakuského otázkami, proč se vrátil tak brzy a zda uložil svěřené peníze. Oba se po šarvátce rozcházejí, jeden s pocitem křivého obvinění, druhý s pocitem, že byl okraden.

II. 1. – jednání druhé, scéna první

Zde prvně vystupují dvě ženské postavy komedie – Adriana a Luciana. Obě ženy láteří nad tím, že Antifolus Efeský ještě nepřišel k obědu. Do rozhovoru vstupuje Dromio Efeský, který potkal Antifola Syrakuského a oběma ženám líčí proměnu svého pána a jeho zvláštní řeči o tom, že nemá žádnou ženu ani domov. Adriana posílá Dromia Efeského zpět, aby jejího manžela co nejdříve přivedl, a sama se leká myšlenky, že jí je manžel nevěrný.

II. 2. – jednání druhé, scéna druhá

Do děje opět vstupuje Antifolus Syrakuský, který potkává Dromia Syrakuského a v rozhovoru se vrací k předešlému setkání a nedorozumění. To se ovšem při snaze si porozumět dále násobí a Dromio Syrakuský dostává od pána výprask za domnělé žerty. Do hádky vstupují Adriana a Luciana. Tím se vzniklé zmatení dále stupňuje. Adriana nařkne Antifola Syrakuského z nevěry, jelikož ho považuje za svého manžela, ten ovšem trvá na svém a důrazně říká, že do Efesu dorazil před dvěma hodinami a ji určitě nezná. Dromio Syrakuský je zase nařčen ze spolčení se svým pánem. Oba muži jsou z nastalých událostí tak zmatení, že nakonec dobrovolně odchází společně s Adrianou a Lucianou do jejich domova.

III. 1. – jednání třetí, scéna první

Do děje prvně stupuje Antifolus Efeský, zlatník Angelo a kupec Baltazar. Antifolus zve své hosty k sobě domů na oběd. Po příchodu k bráně ovšem zjistí, že je dům hlídáný a mužský hlas uvnitř je nechce vpustit. Všichni jsou vyhnáni Dromiem Syrakuským, Luckou (děvečkou z kuchyně) i samotnou Adrianou, která hostí Antifola Syrakuského v domnění, že je to její manžel. Rozhněvaný Antifolus Efeský bere hosty k jiné dámě (kurtizána) s cílem pohněvat svou manželku za její chování. Zároveň je rozhodnut, že zlatý řetěz, který nechal pro svou manželku zhotovit, věnuje této druhé ženě, a to ze stejného důvodu.

III. 2. – jednání třetí, scéna druhá

Luciana domlouvá Antifolovi, aby dál neublížoval její sestře Adrianě a lásku alespoň předstíral, pokud už k ní nic necítí. Antifolus Syrakuský je ovšem okouzlen Lucianou, její krásou i její moudrostí a vyznává se jí. Ta je ovšem z jeho projevené vášně rozhořčena a odchází. Místo ní přichází Dromio Syrakuský a oba se rozhodnou, že z tohoto bláznivého místa prehnou. Než stačí převést slova v čin, na scénu přichází zlatník Angelo a předává Antifolovi Syrakuskému řetěz, který si u něho ale objednal Antifolus Efeský. Tak vzniká další omyl. Antifolus nerozumí tomuto gestu, ale řetěz si ponechává.

IV. 1. – jednání čtvrté, scéna první

Do rozehrané situace opět vstupují nové postavy. Tentokrát kupec, seržant a zlatník Angelo. Dluží kupci peníze, ale nemůže mu je vrátit, dokud nedostane finanční odměnu za zhotovený řetěz, který ovšem předal nepravé osobě. Antifolus Efeský a Dromio Efeský se vrací od kurtizány, Antifolus svému sluhovi nařizuje koupit provaz, který má dát jeho ženě namísto zlatého řetězu. Tím chce dovršit svoji odplatu za vyhození z vlastního domu. Po cestě potkává kupce, seržanta a zlatníka. Antifolus kárá zlatníka za zpoždění s předáním řetězu, ten ovšem žádá peníze, jelikož vyhotovený předmět nedávno předal. Takto graduje nová humorná situace a vrcholí příchodem Dromia Syrakuského, který splnil úkol a sehnal loď, na které mohou se svým pánem odplout, opět ovšem mluví k nesprávnému Antifolovi. Antifolus Efeský je následně zatčen pro podezření z finančních nekalostí a Dromio Syrakuský odchází s novým úkolem donést svému pánovi peníze na kauci.

IV. 2. – jednání čtvrté, scéna druhá

Luciana přiznává Adrianě, že byla sváděna jejím manželem, protože netuší, že mluvila s jeho dvojčetem. Adriana láteří, ale je si vědoma, že svého muže stále miluje. Mezi obě ženy přichází Dromio Syrakuský a žádá na Adrianě peníze na propuštění Antifola Efeského z vězení. Ta po předešlém uvědomění si svých citů peníze Dromiovi bez většího vyptávání vydává.

IV. 3. – jednání čtvrté, scéna třetí

Antifolus Syrakuský potkává Dromia Syrakuského a ptá se ho, zda našel loď k odplutí z města šilenců, ten ovšem místo toho předává svému pánovi peníze a diví se, proč není ve vězení. I zde se omyly vrší jeden přes druhý. K oběma mužům přichází kurtizána a žádá po Antifolovi Syrakuském prsten, který mu dala za příslibený zlatý řetěz, šperk má ovšem jeho dvojče. Zoufalý a zmatený Antifolus ji s klením odhání a kurtizána je rozhodnuta, že o incidentu a hrozném chování domnělého Antifola informuje jeho ženu.

IV. 4. – jednání čtvrté, scéna čtvrtá

Počet zúčastněných postav se navyšuje. Uvězněný Antifolus Efeský bije Dromia Efeského, že mu přinesl provaz místo peněz na zaplacení kauce. Do toho přichází Adriana, kurtizána a Lucka a přivádí rovněž Skřípce (léčitele), který má Antifola přivést k prozření a k rozumu. Antifolus a Dromio Efestí jsou všemi považováni za duševně choré a vzájemné vypravování všech zážitků zvyšuje u Adriany podezření, že její manžel i sluha opravdu zešileli. Následně ženy odchází za zlatníkem, který má situaci objasnit. Na cestě potkávají Antifola Syrakuského a Dromia Syrakuského, kteří chtějí odcestovat za každou cenu a jsou ozbrojeni. Ženy ve strachu ze stupňujícího šílenství utíkají, aniž by tušily, že potkaly druhou dvojici.

V. 1. – jednání páté, scéna první

Zlatník Angelo opětovně vysvětluje situaci kupci a v ten moment přichází Antifolus Syrakuský a Dromio Syrakuský. Angelo vidí na krku Antifola zlatý řetěz a myslí si, že má konečně před očima důkaz o Antifolově prolhanosti. Málem dojde k otevřenému souboji. Situaci zachrání Adriana, která muže zadrží zvoláním, že její muž zešilel a za nic tedy nemůže. Mezitím oba Syrakuští utečou do blízkého kláštera. Adriana prosí místní abatyši o vydání Antifola, ale ta zásadně odmítá. Luciana s Adrianou se rozhodnou poprosit o pomoc přímo efeského vévodu v momentě, kdy zrovna přichází spolu s kupcem ze Syrakus, katem a dalšími. Připravuje se úplný vrchol příběhu. Ke klášteru přichází Antifolus Efeský a Dromio Efeský. Všechny postavy komedie jsou v tento moment na stejném místě, ač jsou odděleny na dvě skupiny zdi kláštera. Vévoda poslouchá svědectví od všech přítomných a nechává si zavolat abatyši, aby přivedla Antifola Syrakuského a Dromia Syrakuského. V příběhu následně dochází k prvnímu rozuzlení, kdy Egeon poznává v Antifolovi Efeském svého dávno ztraceného syna, zároveň se do této chvíle oddělené linie příběhu zcela prolínají, z kláštera přichází Antifolus a Dromio Syrakuský s abatyší, ta v obou Antifolech poznává své syny a v Egeonovi svého manžela. Rodiče se setkávají svými dětmi a sluhy, veškeré omyly jsou objasněny a řád je obnoven.

3 Pozdvižení v Efesu

3.1 Vznik opery

„Stěží bychom našli ve světové hudbě takové optimistické a bezstarostné dílo syntetizující ducha Smetanova s jednoduchým neoklasicismem.“⁷⁴

Iša Krejčí se řadí mezi skladatele, kteří se zaměřovali hlavně na komornější díla (sonatiny, scherzina, variace, serenády, suity atd.). V jeho skladbách ovšem najdeme i několik rozměrných kompozic, mezi které patří čtyři symfonie i díla hudebně dramatická. Jevištní prvotina *Malý balet* je ještě drobnější kompozicí, opera *Pozdvižení v Efesu* svými rozměry naopak naplňuje požadavek celovečerního díla (přibližná délka 75 minut), do stejné oblasti dále patří scénická kantáta *Antigona* a nedokončená opera *Temno*.

Vrcholným jevištním dílem Iši Krejčího je komická opera *Pozdvižení v Efesu*. Byla napsána ve válečném období mezi lety 1939-1943. Nutno podotknout, že opera vznikla v době, kdy Iša Krejčí nebyl zaměstnán v žádném divadle, pracoval v Československém rozhlasu jako zvukový režisér a jak píše Václav Holzknecht: „Vybíjela se v něm živelná autorova touha po prknech jeviště.“⁷⁵ V pozdější poválečné etapě, kdy skladatel naplnil své divadelní ambice (šéf opery, dramaturg, dirigent), již žádné ucelené operní dílo nenapsal.

Námět pro operu skladatel našel v díle Williama Shakespeara, konkrétně v jeho *Komedii omylů*. Na libretu pracoval nejprve sám, ovšem práce se po deset let nedařila a nakonec tímto úkolem Iša Krejčí pověřil zkušeného libretistu Josefa Bachtíka⁷⁶.

Záliba v antických námětech se projevila i v dalších dílech skladatele. Jak píše Jiří Macek: „Cítil tvůrčí celoživotní vášnivé zaujetí a spřízněnost s podstatou antického dramatu.“⁷⁷ Prvním z nich je jednoaktová scénická kantáta *Antigona* (1933,

⁷⁴ SCHNIERER, Miloš. *Proměny hudebního neoklasicismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. s. 171.

⁷⁵ HOLZKNECHT, Václav. *Hudební skupina Mánesa*. 1. vyd. Praha: Panton, 1968. s. 197.

⁷⁶ Josef Bachtík (1901-1971) – hudební vědec, publicista a libretista. Krom libreta k opeře *Pozdvižení v Efesu* napsal ještě libreto k opeře *Králův mincmistr* od Zbyňka Vostřáka.

⁷⁷ MACEK, Jiří. *Česká hudební avantgarda*. 1. vyd. Praha: Litera Proxima, 2012. s. 148.

přepřelováno 1959-1962), která vychází ze stejnojmenné Sofoklovy tragédie s použitím překladu Josefa Krále⁷⁸. Textovou složku Iša Krejčí sám zkrátil a upravil podle potřeb hudby. Dílo bylo prvně uvedeno v Olomouci 20. března roku 1965. Druhým dílem je pak písňový cyklus s názvem *Antické motivy pro nižší mužský hlas a orchestr nebo klavír* (1936, definitivní úprava a instrumentace 1947). Již z názvu je patrné, že cyklus vychází z řeckých představ. Využívá literárních předloh dvou autorů – Sofokla a Josefa Václava Sládka. Obsahuje tři písně – *Osud* (původně stejnojmenná báseň od Josefa Václava Sládka), *Eros* a *Styx* (obojí od antického dramatika Sofokla). Využití antických námětů je také jedním z dokladů autorova tíhnutí k neoklasickému stylu, který klasické antické dědictví často využíval jako námětový zdroj.

Komedie omylů byla operně ztvárněna již v roce 1819 anglickým skladatelem Henry Rowley Bishopem⁷⁹ pod stejnojmenným názvem *The Comedy of Errors*.⁸⁰ Ve 20. století se námět dočkal i muzikálového zpracování pod názvem *Kluci ze Syrakus* (v originále *The Boys from Syracuse*). Hudbu k tomuto anglickému muzikálu vytvořil Richard Rodgers⁸¹, textovou složku napsal Lorenz Milton Hart⁸². Dílo mělo premiéru na Broadwayi v roce 1938 a o dva roky později vznikla i filmová verze tohoto muzikálu.

3.2 Libreto

Uzpůsobit zamotanou Shakespearovu dějovou linii potřebě operního díla nebylo vůbec jednoduché. Sám skladatel se o to snažil mnoho let, a jak již bylo uvedeno, nakonec komplikovaný úkol svěřil libretistovi Josefu Bachtíkovi. Ten při vytváření libreta npracoval pouze s jedním překladem, ale opíral se o překlad Bohumila Štěpánka, Josefa Václava Sládka i o starší překlad Josefa Čejky z roku 1864. Pouhá

⁷⁸ Josef Král (1853-1917) – překladatel z řečtiny a latiny, profesor klasické filologie na Karlově univerzitě. Stal se redaktorem *Listů filologických* v letech 1886-1905. Považován za zakladatele moderní české klasické filologie.

⁷⁹ Henry Rowley Bishop (1786-1855) – skladatel a dirigent, zkomponoval přibližně 120 dramatických děl. Pracoval pro většinu tehdejších londýnských divadel.

⁸⁰ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu: výňatky ze zpěvohry*. Praha: František Novák, 1944. s. 7.

⁸¹ Richard Rodgers (1902-1979) – americký hudební skladatel, proslavil se zejména jako autor muzikálových představení. Za svou tvorbu byl mnohokrát oceněn (cena Grammy, Pulitzerova cena, Oscar apod.).

⁸² Lorenz Milton Hard (1895-1943) – americký skladatel a textař, úzce spolupracoval s Richardem Rodgersem (proslulá autorská dvojice).

úprava Shakespearovy *Komedie omylů* nebyla dostačující, původní text byl tedy kompletně přepracován. Josef Bachtík dodává: „*Bylo nutno krátit, některé dějové prvky a zvraty a některé motivace byly vypuštěny, po případě byly zaměněny nebo nahrazeny jinými; některé postavy děje byly vynechány. Povahové rozlišení jednajících osob bylo místy rovněž zjinačeno nebo naopak přiosřeno.*“⁸³

Neoklasická opera *Pozdvižení v Efesu* vychází z italské buffy o dvou jednáních s uzavřenými čísly. Děj je rozdělen do osmi obrazů – v prvním jednání je pět obrazů, v druhém jednání pak zbylé tři. Uzavřená čísla jsou prokládána mluvenou prózou.

3.2.1 Postavy libreta

Josef Bachtík – Pozdvižení v Efesu ⁸⁴	
VÉVODA	basbaryton
ANTIFOLUS EFESKÝ	baryton
DROMIO EFESKÝ	tenor buffo
ANTIFOLUS SYRAKUSKÝ	baryton
DROMIO SYRAKUSKÝ	tenor buffo
ADRIANA	soprán
LUCIANA	mezzosoprán
LÉKAŘ	tenor buffo
ANGELO	bas
HLASATEL	baryton
STRÁŽNÍK	tenor buffo
LODNÍK	bas
LID	smíšený sbor
Stráž, tanečnice, heroldi, trubači, 2 strážci	

Co se hlavních postav týče, v libretu oproti původní předloze nenajdeme postavu Abatyše ani jejího muže Egeona, což jsou rodiče obou Antifolů. Dále mezi postavami chybí tři postavy kupců, Lucky (děvečky z kuchyně) a postava kurtizány. Josef Bachtík naopak přidal postavu hlasatele, jehož úkolem je sdělovat lidu vévodovy zprávy: hlasatel: „*Pozdrav vévodův všem! Slyšte provolání jeho!*“⁸⁵ Zpívané role mají i strážník

⁸³ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu: výňatky ze zpěvohry*. Praha: František Novák, 1944. s. 6.

⁸⁴ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s. 17.

⁸⁵ Tamtéž, s. 61.

(odvádí Antifola Efeského do vězení) a lodník (postava, která naslouchá příběhu Antifola Syrakuského po jeho příplutí do Efesu).

Vážná postava vévody nemá oproti předloze žádné jméno (u Shakespeara Solinus), tímto odosobněním libretista zdůraznil obecnost vyřčených poselství. Stejně jako u Shakespeara tato postava není uvržena do zmatků a záměn, stojí jakoby nade všemi, adaptace ale zdůrazňuje moudrost a filozofický přesah jejích promluv, které snímají předešlá břemena a pomáhají obnovit ztracený řád. Vévoda: „*Každý nese svou část světa, dle ní, nechť si hledá cíl i štěstí; dle ní měřte jej, neb dle ní souzen bude každý. Vy také.*“⁸⁶ V těchto momentech hra ztrácí komediální bezstarostnost.

Oba sluhové Dromiové svými postřehy a průpovídkami dodávají opěře spád a vzrušení. Jsou zástupným symbolem prostého lidu a jeho jadrného přístupu k životu. Vnášejí do situací veselost, bezstarostnost, ale zároveň i hlasité nesouhlasy s chováním svých pánů. Ač jazykové promluvy obou postav Bachtík zjemňuje, je tento základní element zachován. Dromio Syrakuský: „*Můj ty světe, můj ty světe, jak se to tu všechno plete, to se nedá povídat. Člověk si v té motanici připadá jak po opici; vidí všechno nadvakrát.*“⁸⁷

Postavy Antifolů (spolu se sluhy) jsou v obou textech hlavním pilířem vzniklých záměn. Stejná jména i vzhled ostře kontrastují s odlišnými životními situacemi. Antifolus Efeský je ve městě váženým movitým obchodníkem, rádcem zdejšího vévody. Antifolus Syrakuský je proti tomu tulákem na nepřátelské půdě, který je ale schopen riskovat vlastní život pro touhu najít svého ztraceného bratra. Symbolizuje odvahu a nezdolnost.

Libreto na některých místech výrazněji rozvádí citovou stránku postav. Nejvíce je to patrné u postavy Luciany (sestra Adriany), konkrétně v momentě, kdy Luciana prvně slyší vyznání od Antifola Syrakuského. U Shakespeara je její reakce rázná a rozumová, rozhodně ne zjitřená. Luciana: „*Tak přestaň zírat, hled' si svojí ženy... Sestře to říkej, vším tím má být ona.*“⁸⁸ Citové vyznání tedy není touto postavou dále rozvíjeno. Naopak Josef Bachtík povahové rysy Luciany mění a samotný citový

⁸⁶ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s. 84.

⁸⁷ Tamtéž, s. 46-47.

⁸⁸ SHAKESPEARE, William. *Dílo. Překlad Martin Hilský*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. s. 136.

moment více rozvádí. V libretu Luciana zažívá zmatení a zároveň rozechvění z nově poznávaného citu. Luciana: „*Když mladá žena vytuší, že není muži lhostejná, svět kolem ní se roztančí jak duhová hra kouzelná.*“⁸⁹

3.2.2 Děj libreta

První jednání

Úvod (intrada)

I.obraz. Přístav v Efesu

Antifolus Syrakuský přijíždí do Efesu. Zde se dozvídá důležitou zprávu od lodníka, že každý Syrakusan, který se v Efesu objeví, bude popraven. Antifolus vypráví lodníkovi svůj příběh a vysvětluje, proč musí zůstat. Hledá totiž svého uneseného bratra a spolu s ním bratra svého sluhy Dromia. Sluha Dromio Syrakuský následně odchází, je pověřen donést svěřené peníze do místní hospody. Po chvilce přichází úplně identický sluha, jedná se ovšem o Dromia Efeského, ten popohání svého domnělého pána k obědu, ale netuší, že mluví s někým jiným. Dromio Efeský zároveň schytá výprask, že u sebe nemá svěřené peníze.

II. obraz. V domě Antifola Efeského

Manželka Antifola Efeského Adriana láteří nad nepřítomností svého manžela spolu se svou sestrou Lucianou. Do jejich rozhořčení příběhne Dromio Efeský a stěžuje si, že dostal od svého pána výprask a přivést ho nemohl, protože tvrdí, že žádnou manželku nikdy neměl a nemá. Dromio je ovšem ženami poslán zpět, aby Antifola přivedl za každou cenu.

III. obraz. Ulice v Efesu před domem Antifola Efeského

V tomto obraze se opětovně setkávají oba Syrakusané, Antifolus a jeho sluha Dromio. Antifolus se snaží pochopit předchozí rozhovor o manželce a stydnoucím obědu, ale rozhovor vede jen k dalšímu nedorozumění. Do této situace vstupuje Adriana s Lucianou, které se vydaly hledat ztraceného Antifola Efeského. Vzájemné nepochopení se stupňuje, Antifolus tvrdí, že Adrianu nezná, ta je jeho chováním ještě více rozhněvána. Obě ženy trvají na společném návratu a ve všeobecném zmatení

⁸⁹ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s.71.

nakonec oba Syrakusané poslechnou a odebírají se společně do domu Antifola Efeského. Po odchodu těchto postav na scénu přichází zlatník Angelo a Antifolus Efeský. Řeší spolu vyhotovení zlatého řetězu pro Arianu a následně oba odchází do domu Antifola, kde chtějí společně poobědvat. S nelibostí ovšem zjišťují, že se nemohou dostat dovnitř, protože je zamčeno. Na druhé straně dveří jsou vyháněni Dromiem Syrakuským a po chvíli i samotnou Adrianou.

IV. obraz. V domě Antifola Efeského

Antifolus Syrakuský vyznává svůj obdiv a lásku Lucianě, ta je ovšem situací velmi zasažena, protože se domnívá, že se jí dvoří její vlastní švagr. Zmatená Luciana si odchází promluvit se svou sestrou. Po jejím odchodu přichází na scénu zlatník Angelo a předává vyhotovený zlatý řetěz. Antifolus Syrakuský je tímto gestem podiven, ale řetěz si ponechává. K Antifolovi poté přichází zadumaný Dromio Syrakuský, jehož zmatení opět narostlo poté, co zjistil, že má manželku. On sám už přestává vědět, kým vlastně je, koho zná a koho nikoli.

V. obraz. Ulice v Efesu, Finále I.

Hladovějící Antifolus a Dromio Efeský jdou efeskou ulicí a láteří nad svým údělem. K nim přichází další dvě postavy, strážník a zlatník Angelo, kteří spolu řeší nesplacený dluh. Angelo ovšem nemůže zaplatit, protože ještě nedostal finanční odměnu za odevzdaný zlatý řetěz. Všechny čtyři postavy se setkávají a Angelo prosí Antifola Efeského o peníze, ten ovšem oprávněně namítá, že peníze vydá, až dostane slíbený předmět. Na scénu přichází lid (sbor) a část vyhrožuje Antifolovi a část Angelovi.

Druhé jednání

VI. obraz. V domě Antifola Efeského

Smutná Adriana hovoří sama k sobě a děsí se zjištěním, že ji její muž přestal milovat. Přistupuje k ní její sestra Luciana a přiznává, že ona je ta žena, které Antifolus vyjevil svou lásku. Jsou ale vyrušení sluhou Dromiem. Ten obě žádá o třicet zlatých pro svého pána Antifola, který byl zatčen a hrozí mu vězení. Vyděšené ženy Dromiovi částku ihned dávají.

VII. obraz. Ulice nebo náměstí v Efesu

Postava hlasatele informuje obyvatele Efesu, že vévoda chystá slavnost, na kterou jsou všichni zváni. Scénu střídá příchod Antifola Syrakuského. Ten je zmaten z úcty, jež je mu v městě projevována. Přichází k němu jeho sluha Dromio Syrakuský a předává mu třicet zlatých, sděluje svou mylnou představu, že byli odhaleni a jsou díky svému syrakuskému původu v ohrožení života. Zděšený Antifolus posílá Dromia pro svůj meč a zároveň mu nařizuje, aby zajistil loď a oba mohli z místa utéct. Oba odejdou a přichází Antifolus Efeský se strážníkem, který ho vede a oba potkávají Dromia Efeského. Antifolus se rozhořčeně ptá svého sluhy, kde má peníze. Ten ovšem tvrdí, že je dal za bič a je Antifolem zbit. Do vypjaté situace přichází Adriana a lékař s několika pomocníky. Nepochopení mezi postavami v tomto obraze vrcholí. Adriana lékařovi sděluje nepochopitelné chování svého manžela a ten se snaží přijít na správnou diagnózu. Následně lékař oznamuje, že rozpoznanou posedlost vyléčí tanec a v tu chvíli mezi postavy přiběhnou tanečnice. Dromio a Antifolus Efeský jsou ještě víc rozzuřeni a pomocníci je odvedou do vězení.

VIII. obraz. Před palácem vévody Efeského, Finále II.

Závěrečná scéna se odehrává před palácem efeského vévody. Zamilovaná Luciana se vyrovnává se zjištěním, že Antifolus je šílený a tedy jeho vyznání nemůže brát vážně. Po jejím odchodu přichází strážník a zlatník Angelo. Oba spolu hovoří o duševní nemoci Antifola Efeského a jeho sluhy. Následně přichází Antifolus Syrakuský. Strážník a Angelo nechápou, jak se mu podařilo uniknout z vězení a zlatník si zároveň všimne svého zlatého řetězu, který má Antifol Syrakuský na krku. Chtějí ho lapit, ovšem ve stejný moment přichází Dromio Syrakuský i s mečem, který sehnal. Vyděšený strážník se zlatníkem prchají. Dromio Syrakuský poté konečně potkává svého pána a předává mu meč. Situace graduje opětovným příchodem strážníka se zlatníkem. Nedorozumění přerůstá v šarvátku, kdy Antifolus tasí svou zbraň. Hrozící souboj přerušuje postava Adriany a v probíhajícím zmatku Antifolus a Dromio Syrakuský prchnou za zeď vévodského paláce. Adriana prosí o vpuštění do paláce a následně samotnému vévodovi vysvětluje, co se přihodilo. Na scénu mezitím vběhne Antifolus Efeský a dožaduje se milosti. Situace vrcholí setkáním všech postav, kdy postupně dochází k vysvětlení všech omylů a obě dvojice sourozenců se poznávají. V úplném závěru vévoda uzavírá předchozí nedorozumění svým pozváním na ohlášenou hostinu.

Josef Bachtík ponechal základní vyznění Shakespearovy komedie, děj libreta plyne v hravé bezstarostnosti stejně, jako je tomu v předloze. Základní dějové schéma je rovněž totožné. Začíná příjezdem Antifola a Dromia Syrakuského do Efesu, následuje rozehrání prvních záměn, v obou verzích najdeme scénu v domě Antifola Efeského, záměny vzniklé díky zhotovenému řetězu, prvek milostného vzplanutí, příběh v obou případech graduje uvězněním Antifola Efeského a snahou vyléčit jeho domnělé šílenství. Děj končí setkáním všech postav a příchodem vévody, který vnáší do situace uklidňující řád a všechny omyly jsou vysvětleny. V libretu je rovněž dodržena dramatická jednota místa, času a děje, základní princip budování humorných situací vychází i zde z principů situační komiky, kdy náhodná setkávání jednotlivých postav stupňují vzniklé zmatky a dialogy jsou tak plné nelogičností a vzájemného nepochopení. V obou textech najdeme motiv odloučení i úzkost ze ztráty identity.

Přesto můžeme v libretu nalézt mnohé odlišnosti. Josef Bachtík pro potřebu opery zjednodušil původní velmi komplikovaný děj. Odlišnost najdeme hned v úvodní zápletce. Shakespeare jako příčinu odloučení zvolil bouři, ztroskotání lodi a následné nenávratné rozdělení rodiny, kdy odloučení byli jak samotní Antifolové, tak i jejich rodiče. Josef Bachtík zvolil jinou komplikaci, a to únos. Antifolus Syrakuský: „*Měl jsem kdys bratra stejného stáří, byli jsme dvojčata, bratr i já. Hýčkání láskou, již zná jen domov, dvě šťastné děti jsme vzrůstali. Jednoho rána bratr můj zmizel. Kolébka prázdná i rodičů žal zbyly tu jen po ztraceném děcku. Spolu s ním zmizel i Dromiův bratr, bliženec sluhy, jenž provází mne.*“⁹⁰ Úvodní zápletka je tedy výrazně zjednodušená, ztrácí se pouze dvě osoby – dvojče Antifola a dvojče Dromia. Libretista se touto úpravou mohl rychleji dostat k vlastnímu ději se záměnami.

Operní děj dále postrádá úvodní motiv popravu, tedy motiv smrti. Ten u Shakespeara vytvářel zajímavě kontrastní moment k jinak jadrné komedii. Bachtík pouze zmiňuje hrozbu, která v Efesu Antifolovi Syrakuskému hrozí, kdyby byl dopaden. Samotná scéna s popravou v libretu chybí. Vyjmutím tohoto motivu byla podpořena celistvost operního díla, tedy jeho jednotné vyznění s převládající komičností a odlehčeností. V Bachtíkově libretu také nenajdeme Shakespearův v některých místech jadrný až vulgární jazyk, celý text je uhlazenější, a tím přístupnější vkusu a estetickému

⁹⁰ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s. 20.

cítění soudobého posluchače. Tuto změnu můžeme nalézt například ve scéně, kdy Dromio Syrakuský hlídá dveře Antifolova domu. Dromio Syrakuský: „*Blbče a tupče, šašku počmáraněj, odprejskni, vystřel, odval se a padej! My nejsme bordel, takže pán se splet. Děvka je málo, chce jich rovnou pět!*“⁹¹ Oproti tomu Bachtík na stejném místě promluvu postavy zjemňuje. Dromio Syrakuský: „*Pro nikoho nejsme doma. Dneska chceme míti klid. Po obědě ohlásím vás, budou-li mí páni chtít.*“⁹²

3.3 Hudební charakteristika opery

Opera je psána v hravém, humorném duchu a toto vyznění jednoznačně převažuje nad lyričtějšími pasážemi. Důraz je kladen na vokální part, který se vyznačuje jednoduchostí a zpěvností melodické linky. Orchester podtrhuje zmíněnou hravost a svěžest, ale nikdy vokální part nepřehlušuje. Najdeme zde převážně rychlé tempo (*Allegro, Allegretto*) podpořené průraznou dynamikou. Jako protiklad Iša Krejčí využívá lyrické a filosoficko-meditativní pasáže, ty jsou pomalejší, s výrazným využitím legáta.

Dílo je uvedeno svižnou intrádou v tempu *Molto presto*, která tu zastupuje předeheru a má naprosto cíleně posluchače připravit na celkový optimistický ráz opery. Dílo působí hudební stránkou jednotně s výrazným smyslem pro zpěvnost. Najdeme zde samostatné árie, dvojzpěvy, ansámblová čísla, zařazena je i sborová složka a také tanec – lékař se tancem snaží vyléčit pomatení Antifola Efeského.

Molto presto (una battuta) (*1904)

Př. 1 – Intrada (takt 1-4)⁹³

⁹¹ SHAKESPEARE, William. *Dílo. Překlad Martin Hilský*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. s.134.

⁹² KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s. 38.

⁹³ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [hudebnina]: klavírní výtah. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. s. 1.

Hudební řeč připomíná práci W. A. Mozarta právě díky zmiňované prostotě výrazu, převažující diatonice a díky lehkosti ve výstavbě melodie. Jak uvádí Ladislav Šíp: „*Hudba Iši Krejčího dospěla v Pozdvížení v Efesu ke svému nejčistšímu tvaru. Melodie jsou zde členěny do mozartovských čtyř a osmitaktí, harmonická stránka Krejčího hudby je ovšem ve své jednoduchosti rafinovaná; vše plyne v jeho opeře lehce a jaksí samozřejmě svižně.*“⁹⁴ I libretista opery Josef Bachtík zmiňuje „*mozartovskou vybroušenost*“ díla a zároveň „*rossiniovský švih*“.⁹⁵ K Rossinimu přirovnává hudební řeč opery i Václav Holzknicht.⁹⁶ Rytmická stránka opery není složitá, některé zpěvní pasáže jsou si svým rytmem výrazně podobné. V partituře můžeme také nalézt četné melodické i rytmické figurace.

Soudobost díla je čitelná zejména v harmonické složce. „*Išova buffa má moderní tvář, kterou jí dává harmonie, zkypřená všelijakými malými či zmenšenými intervaly nebo občasnou bitonalitou, rytmus, poučený na Stravinském, ale ne tak složitý, a především ducha a vtip autora, který se nad věci vznáší a dává jí osobní příchut.*“⁹⁷ Biakordika, v některých místech bitonalita, pomáhá budovat konfliktní dojem, jak na příkladu uvádí Václav Holzknicht: „*Když Luciana v druhém obraze pojme podezření, že zvláštní chování jejího švagra lze vysvětlit jedině nevěrou, začnou se v orchestru kumulovat různé tóniny, které spolu vytvářejí kalnou barvu a navozují napětí.*“⁹⁸ Tyto harmonické postupy ovšem nejsou uplatňovány ve velké míře, často je naopak harmonie vystavěna na základních a vedlejších funkcích obohacených mimotonálními dominantami.

Hudební stránka rovněž pomáhá dotvářet charakter postav. Vévoda jakožto mravní záštita a symbol pravdy a ušlechtilosti má záměrně prosté recitativy, které ovšem vždy trefně vystihnou danou situaci. Zvláštnost a slavnostnost těchto chvil je patrná nejen u samotného vévody, ale i v případě hudebního ztvárnění postavy hlasatele.

⁹⁴ ŠÍP, Ladislav. *Česká opera a její tvůrci*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1983. s. 282.

⁹⁵ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s. 12.

⁹⁶ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 142.

⁹⁷ Tamtéž, s. 135.

⁹⁸ Tamtéž, s. 138-139.

Meno mosso (maestoso)
(Vejde hlasatel s několika heroldy a trubači)

HLASATEL (volně a velebně)

Opona Pozdrav vé-vo-dův všem! Slyšte

pro-vo-lá-ní je-ho! Pozdrav vé-vo-dův všem! Slyšte pro-vo-lá-ní je-ho! Pozdrav

Př. 2 – Zpěv hlasatele⁹⁹

Jak doplňuje Václav Holzknicht: „Iša obdařil vévodu i jeho herolda v instrumentaci tubou „nástrojem státoprávním“, jak říkal, aby zdůraznil jejich věty a aby jim dodal lesku a patosu.“¹⁰⁰

Dromiové vnáší do hry živelnost a tyto momenty hudba vykresluje například pomocí rychlých šestnáctinových unison, do kterých občas zazní akordický souzvuk. Tempo je v těchto případech rychlé, rytmus úderný a přehledný. Melodie Dromiů je často podobná lidovým popěvkům, což podporuje zmíněné společenské zařazení.

⁹⁹ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [hudebnina]: klavírní výtah. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. s. 151.

¹⁰⁰ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 134-135.

The image shows two systems of musical notation for a song. Each system consists of a vocal line (labeled 'Ds.' for soprano) and a piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The lyrics are in Czech. The first system contains the lyrics: 'Hej, ho-la, ho-la, tra-la-la, svět se to-čí do ko-la,'. The second system contains the lyrics: 'jed-nou na stří - bře tě ho-stí, po-tom hlo-dáš su-ché ko - sti,'. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes in the right hand and chords in the left hand.

Př. 3 – Popěvek Dromia Syrakuského¹⁰¹

3.3.1 Analýza árie Luciany

„Pravým, byť drobným skvostem partitury je zpěv Lucianin. Téměř dětské milostné okouzlení a téměř moudrá úvaha o pošetilsti snahy učinit krásný okamžik věčností.“¹⁰²

Analýza árie je podložena mými interpretačními zkušenostmi. Hlavním důvodem výběru byla její zpěvnost a celková zajímavost po stránce melodické i interpretační. Melodie plyne v duchu jednoduchého lidového popěvku, ale na některých místech je komplikována obtížnějšími, méně zpěvnými intervaly. Vše zpestřuje rovněž harmonický doprovod, který je vystavěn na tonálním základě, ale je obohacen i o harmonické principy hudby 20. století (biakordika, chromatické postupy, alterované akordy). To vše dodává celé árii na zajímavosti a netradičnosti. Árie Luciany je určena pro mezzosoprán.

¹⁰¹ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [hudebnina]: klavírní výtah. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. s. 195.

¹⁰² KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s. 14.

Árie Luciany patří mezi lyrická místa opery, tematicky se jedná o zamyšlení nad rozporuplností citu, který Lucianě otevřeně vyjevila postava Antifola Syrakuského. Árii uvádí recitativ. Luciana: „*Sestra se tedy mýlila, není on pouhý záletník, vysvětlení nám lékař dal: Antifolus je šílený. Mně to může být úlevou. Či měla jsem se vskutku stát své vlastní sestře sokyní a příčinou být jejího rozvráceného manželství? Je zachráněna sestra má, je zachráněn on! Však já?*“¹⁰³ Postava Luciany si přiznává vlastní zamilovanost, zároveň ovšem těžce nese zjištění, že zamilovanost Antifola byla pouhý klam, protože ho lékař označil za bláznivého. Rozpor je zde naprosto zřejmý. Kvůli své vlastní sestře je za tento posun Luciana ráda, kvůli sobě samé nikoli. Árie je vlastně úvahou, která z tohoto zážitku pramení. Její obsahové vyznění ovšem cit vykresluje v jeho obecné rovině. Celý text árie je následující:

*„Když mladá žena vytuší, že není muži lhostejná,
svět kolem ní se roztančí jak duhová hra kouzelná.*

*Co na tom, že ta růžová hra světel ztemní ve chvíli,
tak jako zhasne ohňostroj, když v tisíc hvězd se rozptýlí.*

*Vždyť život plyne ve chvilkách, sám chvilka v čase vesmíru,
a po chvilkách se každý den, i tvůj – chýlí k večeru.*

*Jen bloud by chtěl čas zastavit, zář slunce zavřít do hrsti;
jen bloud kdys vzýval okamžik: „Jsi krásný, staň se věčností!“*

*Dej okouzlit se vidinou, byť vznikla v mozku šilence;
bud' vděčna za ni osudu, však nechtěj žít ji bez konce.“¹⁰⁴*

Textová stránka árie koresponduje s jejím hudebním ztvárněním. Hudební vyjádření se nestaví do opozice k textu, naopak pomáhá zdůrazňovat změny nálad, které jsou v árii zachyceny. Proměnlivost nálad je zde poměrně výrazným prvkem i přes

¹⁰³ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. s. 70.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 71.

menší rozsah árie. Jedná se o třístránkovou árii (92 taktů) psanou ve velké třídílné formě s reprízou, svým rozsahem se tedy více podobá písni.

Formové schéma:

Část:	i	A		B			A'	
	i	a	b	c	d	k	a'	k
Počet taktů:	7	13	13	11	12	17	13	7

Árie začíná předehrou o 6 taktech vedenou ve dvoudobém metru a tempu *Andante*. Zvláštností introdukce je nepřítomnost souzvuků. Melodie je zde hlavním hudebně-výrazovým prostředkem. Ta je netypická využitím intervalu malé sekundy, čímž skladatel vytváří zvukový dojem modální – frygické tóniny. Počáteční klid navozený půlovými hodnotami a korunou narušuje tečkovaný rytmus v třetím taktu, ten opětovně vystřídá půlová hodnota, následně dojde ke zrychlení a předehra končí půlovými hodnotami s korunou. Nálada předehry na šesti taktech vytváří dojem neklidu až tajemna, který k citovému vzplanutí patří.

Př. 4 – Zpěv Luciany (takt 1-7)¹⁰⁵

Dílem A skladba graduje – přidává se harmonická složka, tempo se zrychluje – *Allegretto*. Celková nálada je hravá, veselá, perlivá. Zachycuje radost z poznaného milostného citu: „*Když mladá žena vytuší, že není muži lhostejná, svět kolem ní se roztančí jak duhová hra kouzelná.*“ Pěvecká linka tuto hravost podporuje osminovými hodnotami, výstavba připomíná prostotu lidové písně. Doprovod je akordický. Od taktu 19 se text i hudba proměňuje, hravost a nadhled je doplněn prvním hlubším uvědoměním, co cit přináší. „*Co na tom, že ta růžová hra světél ztemní ve*

¹⁰⁵ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [hudebnina]: klavírní výtah. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. s. 189.

chvíli, tak jako zhasne ohňostroj, když v tisíc hvězd se rozptýlí.“ S tím se komplikuje i hudební výraz. Jak po stránce melodické, kdy se od taktu 25 objevují četné posuvky, tak po stránce harmonické – biakordika v taktu 24 a rytmické – využití triol. Zvýšené rozechvění podporuje v závěru oddílu A využití nejvyššího tónu árie, kterým je f².

24

L. tak ja - ko zhasne oh-ňo-stroj, když v ti - síc hvězd se roz-ptý - lí,

Poco meno mosso
sotto voce

L. když v ti - síc hvězd se roz - ptý - lí. Vždyť

mp

Př. 5 – Zpěv Luciany (takt 24-31)¹⁰⁶

Díl B pak přináší zcela odlišnou náladu i charakter hudby. Tato část má filosoficko-meditativní přesah. Hned na začátku je tedy dominantním prvkem textová složka. „Vždyť život plyne ve chvílkách, sám chvílka v čase vesmíru a po chvílkách se každý den, i tvůj – chýlí k večeru.“ Toto myšlenkové zastavení je zachyceno jak změnou v doprovodu – souzvuky v neměnných půlových hodnotách hrané ve velmi slabé dynamice, tak i v samotném způsobu pěveckého přednesu, na který v taktu 33 upozorňuje označení *Sotto voce*, tedy polohlasem.

¹⁰⁶ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [hudebnina]: klavírní výtah. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. s. 190.

32
Poco meno mosso
solo voce

L. *když vti-síc hvězd se roz-ptý-li. Vždyť*

pp

L. *ži-vot ply-ne ve chvílkách sám chvilka v čase vesmí-ru, a po chvílkách se*

Př. 6 – Zpěv Luciany (takt 32 –38)¹⁰⁷

V oddílu B se mění i metrum – z dvoudobého na třídobé. Počáteční zamyšlení vrcholí opakovaným zvoláním Luciany v taktu 55. „*Jsi, krásný, staň se věčností, jsi krásný, staň se věčností, jsi krásný, staň se věčností!*“ Intenzita prožitku je zdůrazněna postupně se zvyšující melodií, která znovu jako v závěru dílu A vrcholí na tónu f² a komplikovanější harmonickou sazbou obohacenou o alterované akordy a biakordiku.

55

L. *„Jsi krás-ný, staň se věč-no-stí, jsi krás-ný, staň se věč-no-stí, jsi krás-ný, staň se věčností!“*

poco string.

rit.

dolciss. riten. dolce

pp

rit.

Př. 7 – Zpěv Luciany (takt 55-70)¹⁰⁸

¹⁰⁷ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [hudebnina]: klavírní výtah. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. s. 190.

Závěrečný díl A' přináší znovu melodii, harmonii, metrum i tempo uvedené po introdukci v dílu A, tedy také počáteční prostotu hudebního výrazu. Co se hned v začátku mění, je textová složka, která přináší vyústění celého citového prožitku i následného hlubšího zamyšlení. „*Dej okouzlit se vidinou, byť vznikla v mozku šílence; bud' vděčna za ni osudu, však nechtěj žít ji bez konce.*“ Josef Bachtík ústy Luciany sděluje poznání, že citový prožitek má smysl a stojí za to i přes fakt, že nikdy nemůže trvat věčně. Zopakováním repliky „*však nechtěj žít ji bez konce*“ v taktu 82 se poselství árie zdůrazňuje. Spolu s tím se výrazně mění harmonie a melodie. Celá árie je zakončena šestitaktovou dohrou, kde postupným prodlužováním rytmických hodnot dochází k závěrečnému uklidnění, které končí tónickým akordem doplněným korunou.

The image shows a musical score for measures 81-92. The top system includes a vocal line (L.) and a piano accompaniment. The lyrics are "však nechtěj žít ji bez konce." The piano part has markings for "dolce" and "rit." (ritardando). The bottom system shows the continuation of the piano accompaniment, including a "Cor." (Cornet) part and a "rit." marking.

Př. 8 – Zpěv Luciany (takt 81-92)¹⁰⁹

3.4 Životnost opery

Tento oddíl práce se snaží ověřit životnost opery *Pozdvížení v Efesu*. Zaměřuje se na dostupné tiskoviny (libreto, klavírní výtah, partitura), dále na frekvenci provádění opery v českých divadelních scénách od 40. let do současnosti, na možná televizní zpracování a také na dostupné audio nahrávky, ať už se jedná o CD nebo LP.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 191.

¹⁰⁹ KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvížení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [hudebnina]; klavírní výtah. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. s. 192.

Pomocí vyhledávače Oborové brány Musica bylo v knihovnách nalezeno dvojí dostupné vydání libreta opery. První¹¹⁰ je z roku 1945 vydané nakladatelstvím František Augustin Urbánek a synové v Praze, druhé¹¹¹ je z roku 1963 a toto libreto vydalo Státní hudební vydavatelství v Praze. V roce 1944 vyšly výňatky ze zpěvohry – celým názvem *Pozdvížení v Efesu. Výňatky ze zpěvohry*¹¹² – vydalo je nakladatelstvím Františka Nováka v Praze.

Orchestrální partitura v knihovnách ČR patrně neexistuje. V knihovnách a archivech, které mají digitálně zpracované fondy, partitura nebyla nalezena. Buď tedy není veřejně dostupná, nebo ji skladatel tiskem nikdy nevydal (orchestrální partitura se nachází např. v jeho pozůstalosti jako rukopis) a vydat nechal jen autorský klavírní výtah¹¹³. Ten se podařilo dohledat hned v několika knihovních fondech. Klavírní výtah (klavír, zpěvní part včetně slov) vyšel v Praze roku 1953 ve Státním nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.

Co se jevištních provedení týče, opera *Pozdvížení v Efesu* byla doporučena k provedení v Národním divadle v Praze již roku 1944, ovšem vzhledem k uzavření divadelních scén ve válečné době se uvedení díla neuskutečnilo. Premiéra v Československém rozhlase proběhla 25. února roku 1945, kdy dílo dirigoval Iša Krejčí, a k prvnímu jevištnímu provedení došlo o necelý rok později v Národním divadle v Praze, dne 8. září 1946. Dirigoval Rudolf Vašata¹¹⁴, režíroval Ferdinand Pujman. O první jevištní provedení více píše Václav Holzknecht: „*Hudebně působila opera přesvědčivě, na závadu jí pouze bylo, že režie a výtvarník obmysleli každou scénu novou a dosti složitou výpravou a pak ji museli stavět za cenu dosti dlouhých pauz. Hra ovšem potřebovala spád, aby její průběh měl jižní krev a nedal lidem dlouho přemýšlet*

¹¹⁰ Dostupné v: JAMU - katalog knihovny; AV ČR - knihovna Kabinetu hudební historie (Etnologický ústav); NK ČR – katalog (NKC); Městská knihovna v Praze.

¹¹¹ Dostupné v: JAMU - katalog knihovny; Knihovna města Hradce Králové - hudební knihovna; NK ČR – katalog (NKC).

¹¹² Dostupné v: JAMU - katalog knihovny; AV ČR - knihovna Kabinetu hudební historie (Etnologický ústav); Knihovna města Hradce Králové - hudební knihovna; NK ČR – katalog (NKC); Městská knihovna v Praze

¹¹³ Dostupné v: JAMU - katalog knihovny; Knihovna města Hradce Králové - hudební knihovna; NK ČR – katalog AV ČR - knihovna Kabinetu hudební historie (Etnologický ústav); Městská knihovna v Praze + Moravská zemská knihovna v Brně; Vědecké knihovna Olomouc; Krajská knihovna Fr. Bartoše Zlín.

¹¹⁴ Rudolf Vašata (1911-1982) – dirigent Národního divadla, šéf opery Státního divadla Ostrava a Divadla F.X.Šaldy Liberec. Jako dirigent hostoval i v zahraničí.

o pravděpodobnosti situací. Také hudba potřebovala proběhnout jako krupobití a ne s mezerami.“¹¹⁵

V 50. letech bylo *Pozdvižení v Efesu* provedeno ve třech divadlech. Nejprve ve Slezském divadle v Opavě dne 1. března roku 1951, režii byl pověřen Mirko Čech¹¹⁶. O rok později 6. března 1952 operu zrežiroval Karel Jernek¹¹⁷ v Krajském oblastním divadle v Olomouci a 23. ledna roku 1953 bylo dílo provedeno režisérem Iljou Hylasem¹¹⁸ v Divadle Zdeňka Nejedlého v Ostravě¹¹⁹.

Největší frekvence provádění opery byla v letech šedesátých. Dne 28. ledna 1961 operu nastudovalo Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích v režii Inge Švandové-Koutecké¹²⁰. Dne 25. prosince 1962 opera opětovně zazněla v Praze. Tentokrát ve Smetanově divadle v režii Luděk Mandause¹²¹. Koncem 60. let pak operu provedla další velká scéna, a to Národní divadlo Brno dne 5. dubna 1968 v režii Miloslava Nekvasila¹²² a ve stejném roce dne 21. dubna *Pozdvižení v Efesu* zaznělo i na scéně Divadla Oldřicha Stibora v Olomouci v režii Branislava Krišky¹²³.

V letech sedmdesátých nebylo dohledáno žádné provedení opery a poslední zjištěná provedení opery *Pozdvižení v Efesu* spadají do let osmdesátých. Nejprve operu nastudovala Komorní opera Hudební fakulty JAMU a to 2. dubna 1981 v režii Mojžíra Starého¹²⁴ a vůbec poslední uvedení opery proběhlo v Plzni, v divadle J. K. Tyla 19. května 1984 již podruhé v režii Inge Švandové-Koutecké.

Jak uvádí publikace *Hudba v českých dějinách*: „Životnost se prokázala zejména po osvobození. *Pozdvižení v Efesu* bylo do roku 1953 nastudováno v Praze, Plzni,

¹¹⁵ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 198.

¹¹⁶ Mirko Čech (1916-1964) – herec, hudební skladatel a režisér.

¹¹⁷ Karel Jernek (1910-1992) – český divadelní režisér, překladatel, publicista. Působil v mnoha českých divadlech, režíroval rovněž v zahraničí (např. Vídeň, Miláno).

¹¹⁸ Ilja Hylas (1922-1987) – režisér opery Státního divadla v Ostravě, televizní operní režisér, šéf opery Státního divadla v Brně.

¹¹⁹ Dnešní Divadlo Antonína Dvořáka.

¹²⁰ Inge Švandová-Koutecká (1936) – operní, operetní a muzikálová režisérka, zároveň návrhářka divadelních kostýmů. V roce 2004 získala cenu Jihočeské Thálie za celoživotní dílo.

¹²¹ Luděk Mandaus (1898-1971) – herec a režisér.

¹²² Miloslav Nekvasil (1930) – sólista, režisér, šéf Národního divadla moravskoslezského v Ostravě.

¹²³ Branislav Kriška (1931-1999) – režisér a dramaturg Slovenského národního divadla.

¹²⁴ Mojžíra Starý (1949) – divadelní režisér.

Opavě, Olomouci, Ostravě a stalo se vedle Veselohry na mostě Bohuslava Martinů nejúspěšnější domácí soudobou operou.“¹²⁵

V archivu České televize je pak možnost shlédnout televizní inscenaci opery s nezměněným názvem *Pozdvížení v Efesu*. Inscenaci v roce 1985 zrežiroval Jan Bonaventura¹²⁶. Orchester a sbor opery Smetanova divadla v Praze dirigoval František Vajnar¹²⁷. Dílo ovšem není na internetu přístupné, je nutná osobní návštěva archivu ČT.

Pomocí vyhledávače Oborové brány Musica se podařilo vyhledat trojici nahrávek, z čehož dvě nahrávky jsou staršího data a jsou nahrané na gramofonové desce a pouze jedna nahrávka je dostupná na CD nosiči. Obě LP jsou z roku 1965 a byly pořízeny v Praze v nakladatelství Supraphon. V obou případech se jedná o operní komplety. Nalezené CD naopak obsahuje pouze jednu barytonovou árii¹²⁸, kterou v Praze roku 2013 nazpíval Zdeněk Otava¹²⁹ v nakladatelství Arco diva.

¹²⁵ ČERNÝ, Jaromír a kol. *Hudba v českých dějinách. Od středověku do nové doby*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1989. s. 440.

¹²⁶ Jan Bonaventura (1943-1999) – český filmový a televizní režisér.

¹²⁷ František Vajnar (1930-2012) – dirigent a šéf opery Národního divadla v Praze, profesor na HAMU. V roce 1980 mu byl udělen titul Zasloužilého umělce.

¹²⁸ Zpěv Antifola Syrakuského: *Co láska je, co o ní víš, když takto se mnou hovoříš?*

¹²⁹ Zdeněk Otava (1902-1980) – český operní pěvec, profesor sólového zpěvu na Akademii múzických umění.

Závěr

Práce se snažila zachytit osobnost a tvorbu Iši Krejčího a jeho přínos pro českou meziválečnou a poválečnou hudbu. Podrobněji bylo nahlíženo na operu *Pozdvížení v Efesu*. Zkoumána byla literární předloha opery (*Komedie omylů* od Williama Shakespeara) a libreto, které pro Išu Krejčího vytvořil Josef Bachtík. Samotná opera byla blíže hudebně charakterizována, podrobnější hudební analýza byla vypracována u árie Luciany z této opery. V posledním oddílu práce byly vyhledány dostupné tiskoviny vztahující se k opeře, provádění opery od 40. let do současnosti a byly nalezeny zvukové nahrávky, které obsahují kompletní operu nebo její části.

Zajímavostí a výrazným rysem hudební osobnosti Iši Krejčího je jeho celoživotní neoklasické zaměření. Z uvedené literatury bylo zjištěno, že drobné kompozice (v jeho díle převažují) i větší orchestrální a jevištní díla mají zřetelné rysy neoklasicismu. Zachovávají přehlednost hudební formy, periodické utváření témat, prostotu rytmiky i melodiky, převažující tonalitu apod. I těmito základními rysy skladeb jeho dílo připomíná kompoziční práci W. A. Mozarta. Pro formování a šíření samotných neoklasických tendencí pak bylo naprosto zásadní událostí vytvoření Hudební skupiny Mánesa roku 1932, kde se sdružili umělci podobného avantgardního smýšlení. Ti provedli nespočet koncertů a vyvíjeli soustavnou publikační činnost. Vůdčí osobností tohoto spolku byl právě Iša Krejčí.

Jak již bylo uvedeno, hlavní pozornost této práce byla zaměřena na samotnou operu *Pozdvížení v Efesu* a na záležitosti s ní související. Velmi komplikovaný děj Shakespearovy předlohy nebylo možné pro potřeby opery použít. Porovnáním obou textů byly zjištěny četné změny. Celý text byl kompletně nově zveršován, dějové schéma získalo novou zápletku a bylo přerozděleno – původních 5 jednání bylo rozděleno do 8 obrazů. Josef Bachtík také výrazněji zasáhl do počtu postav předlohy, některé přidal, jiné odstranil. Text libreta je jazykově uhlazenější a větší prostor je dán citovým prožitkům postav. Souhrnně tedy můžeme říci, že vytvořit libreto z původní předlohy je poměrně náročným úkolem, a tento fakt potvrzuje i zjištění, že sám skladatel se o libreto neúspěšně pokoušel několik let.

Opera *Pozdvížení v Efesu* nijak nevybočuje z typických znaků Krejčího kompozičního stylu, naopak potvrzuje zřetelné neoklasické rysy autora a dokazuje jeho stylovou jednotnost i na poli většího díla. Návraty k epochám minulosti, konkrétně ke klasicismu jsou patrné již ve zvoleném žánru komické opery buffy. To je podpořeno výraznou zpěvností melodické linky. Dalším dokladem je zřetelná periodicitá hudebních myšlenek a homofonní faktura obohacená o rytmické a melodické figurace. Modernost díla tkví hlavně v harmonické složce, která jej obohacuje o četné disonance.

Autorovo tíhnutí k lidové hudbě je patrné v analyzované árii *Luciany*, která je psána ve velké třídílné formě s reprízou, a markantním rysem je zde jednoduchá, ale přitom výrazná a zpěvná melodie písňového charakteru. Hudební řeč árie se shoduje s výše napsanou hudební charakteristikou. Milostné vzplanutí, o kterém árie vypovídá, je svým vyzněním dalším dokladem neoklasického typu autora. Cit zde není popisován jako romantické rozbouření smyslů plné opojení bez možnosti jakkoli rozumově uvažovat, naopak. Vzniklý cit je zde důvodem pro zamyšlení, které vnímá sílu vzniklé emoce, ale toto pohnutí směřuje spíše do filosofického nadosobního zamyšlení.

Vyhledávání dostupných tiskovin a zvukových záznamů, stejně jako zkoumání provádění opery v českých divadlech, přineslo zjištění o velmi malém využití díla od doby jeho vzniku. Zajímavostí je, že existuje pouze klavírní výtah, ale v knihovnách ani archivech není dostupná orchestrální partitura díla. Dále existují pouze dvě kompletní nahrávky na gramofonových deskách a jedno CD audio, kde je ovšem z celé opery nahrán pouze zpěv Antifola Syrakuského *Co láska je, co o ní víš, když takto se mnou hovoříš?* Nejčastěji byla opera *Pozdvížení v Efesu* prováděna za skladatelova života, a to v 60. letech 20. století, kdy byla opera uvedena ve čtyřech divadlech. Ovšem hned v 70. letech už dílo nebylo provedeno ani jednou a z dostupných zdrojů bylo zjištěno, že poslední uvedení opery bylo uskutečněno v Plzni v divadle J. K. Tyla, a to roku 1984. Nejmladším záznamem o využití díla je dohledaná televizní inscenace z roku 1985. Je překvapivé, že dílo, které za života Iši Krejčího žilo, nenachází v dnešní době patřičnou odezvu, ale zkoumat důvody tohoto zjištění je již nad rámec napsané práce.

Použitá literatura, elektronické zdroje, hudebniny a hudební nahrávky

BLAHUNKOVÁ, Alice. Provedení Janáčkových oper na scéně olomouckého divadla. [online]. [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xanvkj/00110508-164233005.txt>

ČERNÝ, Jaromír a kol. *Hudba v českých dějinách. Od středověku do nové doby*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1989. 483 s.

Česká televize [online]. 1996-2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/151141-i-krejci-pozdvizeni-v-efesu/28534026506>

Český rozhlas [online]. 2015 [cit. 2015-05-24]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nakladatelstvi/autori/_zprava/43546

Europeana [online]. 2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: http://www.europeana.eu/portal/record/2023817/Photo_aspx_id_52832.html

HAJDU, Filip. Olomoucký hudební život 1945-1969. In: *Hudební výchova 2009 – 5. webová konference KHV PdF OU, elektronický sborník*. [online]. 2009 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hjzapKy9JF8J:konference.osu.cz/khv/2009_2/file.php%3Ffid%3D44+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

HOLZKNECHT, Václav. *Hudební skupina Mánesa*. 1. vyd. Praha: Panton, 1968. 317 s.

HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. 252 s.

Jihočeské divadlo [online]. 2009 [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/ansambl/592>

KACHLÍK, Jan. Pražský „Mozartino“ Iša Krejčí. In: *Harmonie 2004/9*. [online]. 2015 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://www.muzikus.cz/klasicka-hudba-jazz-clanky/Prazsky-Mozartino-Isa-Krejci~22~rijen~2004/>

Knihovna překladů raného anglického dramatu [online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/kapradi/seznam_textu.php?sort=prekladatel&dir=

KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. 86 s.

KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu: komická opera o dvou jednáních (8 obrazech)* [klavírní výtah]. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953. 245 s.

KREJČÍ, Iša a BACHTÍK, Josef. *Pozdvižení v Efesu: výňatky ze zpěvohry*. Praha: František Novák, 1944. 57 s.

KREJČÍ, Iša. *Pozdvižení v Efesu*. [televizní inscenace]. Režie Jan BONAVENTURA. ČT, 1985. 75:00.

Janáčková akademie muzických umění v Praze [online]. [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://knihovna.jamu.cz/fond/seznam-inscenaci-komorni-opery-z-fondu-umelecke-dokumentace.html>

LAZORČÁKOVÁ, Tatjana. Dějiny světového divadla 1: od antiky po renesanci. In: Katedra divadelních a filmových studií[online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.filmadivadlo.cz/coergahdfgf/uploads/2015/05/Lazorcakova-Dejiny-svetoveho-divadla-1.pdf>

MACEK, Jiří. *Česká hudební avantgarda*. 1. vyd. Praha: Litera Proxima, 2012. 324 s.

MARTÍNKOVÁ, Alena a kol. *Čeští skladatelé současnosti*. 1. vyd. Praha: Panton, 1985. 326 s.

Městská knihovna v Praze [online]. [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://www.mlp.cz/cz/>

Musica [online]. 2004-2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://mus.jib.cz/vyhledavac>

Národní divadlo [online]. 2015 [cit. 2015-07-23]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2536&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc>

Národní divadlo Brno [online]. 2006-2015 [cit. 2015-07-25].
Dostupné z:<http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5064>

Slezské divadlo Opava [online]. 2011 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:
<http://www.divadlo-opava.cz/repertoar/prehled-premier-od-roku-1945>

SHAKESPEARE, William. *Dílo. Překlad Martin Hilský*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. 1677 s.

SCHNIERER, Miloš. *Proměny hudebního neoklasicismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 271 s.

STRÍBRNÝ, Zdeněk. *Proud času. Stati o Shakespearovi*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 407 s.

ŠÍP, Ladislav. *Česká opera a její tvůrci*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1983. 397 s.

PŘÍLOHY

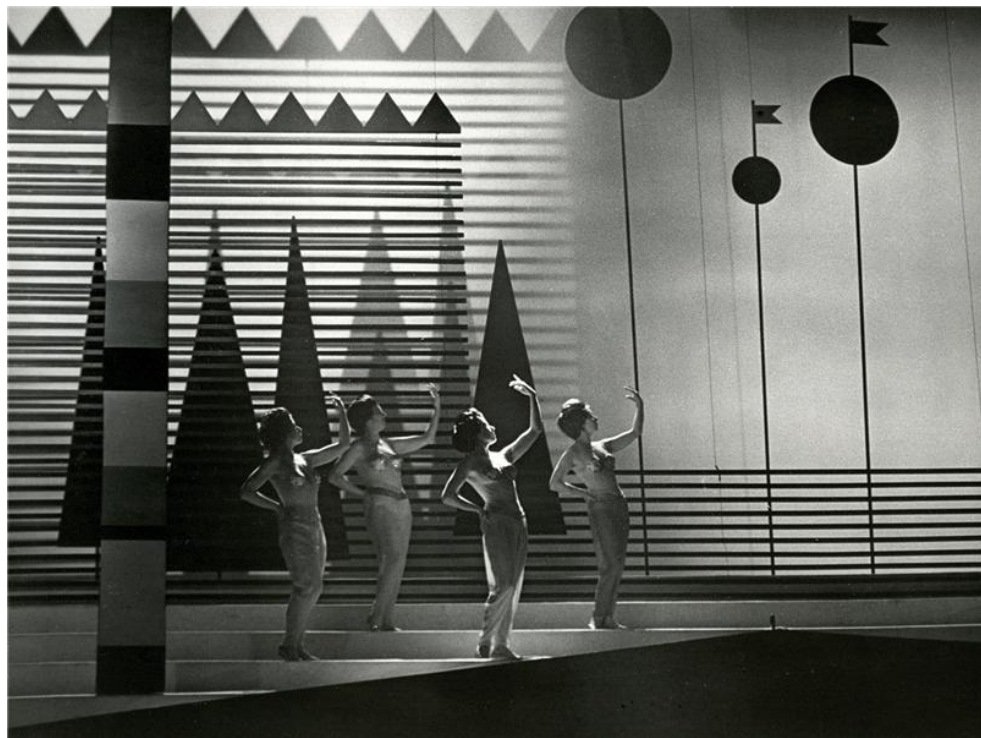
Příloha A: Portrét Iši Krejčího

**Příloha B: Fotodokumentace prvního a druhého provedení opery
v Národním a Smetanově divadle**

Pozdvižení v Efesu - 8. 9. 1946, Josef Křikava (Antifolus Efeský), Karel Hruška (Strážník) (foto: Josef Heinrich)

Pozdvižení v Efesu - 25. 12. 1962, baletní scéna (foto: Jaromír Svoboda)

Příloha C: Přehled ukázek z opery Pozdvížení v Efesu doporučených k poslechu

I. jednání	1. obraz	Antifolus Syrakuský	Měl jsem kdys bratra.
	2. obraz	Dromio Efeský	Ne! Ne! Hned jak mne zhlíd, vynadal mi.
	3. obraz	Dromio Efeský	Je to osud, je to kříž.
II. jednání	6. obraz	Adriana	Pozorovala jsem to dobře dnes.
	7. obraz	Antifolus Syrakuský	Velikou slavnost pořádat hodlá vévoda Efeský.
	8. obraz	Luciana	Sestra se tedy mýlila, není on pouhý záletník.
		Dromio Syrakuský	Hej, hola, hola, tralala, svět se točí dokola.
		Antifolus Syrakuský	Drahou již dobu bloudím já světem.

Příloha D: Překlady Shakespearovy Komedie omylů¹³⁰

1823	Antonín Marek	Omylowé dle Shakespeara vzdělaná weselohra Bolemjrem Izborským
1864	Jan Josef Čejka	Komédie plná omylů
1908	Josef Václav Sládek	Komédie plná omylů
1930	Bohumil Štěpánek	Komedie omylů
1956 - 1963	František Nevrla	Komedie omylů
1966	František Vrba	Komedie omylů
2000	Martin Hileký	Komedie omylů

¹³⁰ *Knihovna překladů raného anglického dramatu* [online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/kapradi/seznam_textu.php?sort=překladatel&dir=

Příloha E: Seznam děl Iši Krejčího¹³¹

Klavírní:

<i>Sonatina</i>	1934
<i>Scherzino</i>	1949
<i>Trescherzini per pianoforte</i>	1953

Komorní:

<i>Kasace pro flétnu, klarinet, trubku a fagot</i>	1925
<i>Sonatina in Es pro violu a klavír</i>	1928/1929
<i>Sonatina pro klarinet a klavír</i>	1929/1930
<i>Trio - divertimento pro hoboj, klarinet, fagot</i>	1935
<i>Smyčcový kvartet in D</i>	1928, přepr. 1935
<i>Malá smuteční hudba</i>	1933, přepr. 1936
<i>Trio pro klarinet, kontrabas a klavír</i>	1936
<i>Divertimento pro nonet</i>	1937
<i>II. smyčcový kvartet in D</i>	1953
<i>III. smyčcový kvartet</i>	1960
<i>Sonatina concertante</i>	1961
<i>Dechový kvintet</i>	1964
<i>Trio per violino, violoncello, pianoforte e contralto</i>	1965
<i>Čtyři přídávkové kusy</i>	1966
<i>IV. smyčcový kvartet</i>	1966
<i>V. smyčcový kvartet</i>	1967

Orchestrální:

<i>Symfonieta</i>	1929
<i>Suita z hudby ke komické opeře</i>	1933
<i>Suita pro orchestr</i>	1939/1940
<i>20 variací na vlastní téma v duchu národní písně</i>	1946/1947

¹³¹ HOLZKNECHT, Václav. *Iša Krejčí*. 1. vyd. Praha: Panton, 1976. s. 227.

<i>Serenáda pro orchestr</i>	1948/1950
<i>14 variací na píseň Dobrú noc</i>	1951/1952
<i>I. symfonie D</i>	1954/1955
<i>II. symfonie in Cis</i>	1956/1957
<i>III. symfonie in D</i>	1961/1963
<i>IV. symfonie</i>	1966
<i>Vivat Rossini, koncertní předehra</i>	1967
Concertina:	
<i>Concertino pro klavír a dechové nástroje</i>	1935
<i>Concertino pro housle a dechové nástroje</i>	1936
<i>Concertino pro violoncello a orchestr</i>	1939/1940
Písně:	
<i>Žebráci (J. Wolker)</i>	1924
<i>Pět písní na texty Vítězslava Nezvala</i>	1926/1927
<i>Žalm</i>	1927, přepr. 1931
<i>Duchovní písně pro alt (negerská poesie, bible, Komenský)</i>	1931
<i>Šest písní na texty Jana Nerudy</i>	1931
<i>Ohlasy písní českých (F. L. Čelakovský)</i>	1936
<i>Antické motivy (Sofokles, Sládek)</i>	1936, přepr. 1947
<i>Tři drobné písně pro vyšší hlas</i>	1937
<i>Tři duchovní písně (F. X. Šalda, J. A. Komenský, žalm)</i>	1937
<i>Pět písní na texty J. A. Komenského</i>	1938
<i>Čtyři zpěvy na texty Jana Nerudy</i>	1939/1940
<i>Chůvě (A. Puškin)</i>	?
<i>Ptáče (A. Puškin)</i>	?
<i>Život muzikantský (lidový text)</i>	?
Sborová tvorba:	
<i>Budoucí čas (A. Sova) – Delibáš (A. Puškin, F. L. Čelakovský)</i>	1924
<i>Mužské sbory (J. Wolker, K. Toman, B. Kosiner)</i>	1927

<i>Ukolébavka</i>	1927
<i>Novoroční koleda</i>	1927
<i>Recordare</i>	1928
<i>Čtyři madrigaly na slova K. H. Máchy</i>	1936
<i>Z dudáckého kraje</i>	1939
<i>Koledy posvátné, v čas vánoční zpívané</i>	1939
<i>Zpěv zástupů (J. Hora)</i>	1925, instr. 1948
<i>Vojenské písničky ze Záhorácka</i>	1950
<i>Čtyři mužské sbory v tradičním slohu</i>	1966/1967
Jevištní:	
<i>Malý balet (V. Nezval)</i>	1927/1930
<i>Pozdvižení v Efesu (W. Shakespeare)</i>	1939/1943
<i>Temno (Alois Jirásek)</i>	1944, přepr. 1951
<i>Antigona (Sofokles)</i>	1959/1962
Scénická hudba:¹³²	
<i>Amfitryon (Molière)</i>	?
<i>Hra o paštice a dortu</i>	?
<i>Jak se vám líbí (W. Shakespeare)</i>	?
<i>Ptáci (Aristofanes)</i>	?
<i>Škola pomluv (Richard Sheridan)</i>	?
<i>Sluha dvou pánů (Carlo Goldoni)</i>	?
<i>Večer tříkrálový (W. Shakespeare)</i>	?
<i>Ženský sněm (Aristofanes)</i>	?

Tento seznam skladeb je převzatý z knihy Václava Holzknechta *Iša Krejčí*. Stejný seznam se nachází také v knize *Hudební skupina Mánesa* od stejného autora. V použité literatuře je soupis děl nejuplněnější, ostatní publikace uvádí pouze nejdůležitější skladby, případně nezachycují poslední období skladatelovy tvorby.

¹³² Uvedené příklady nejsou celkovým výčtem scénické tvorby Iši Krejčího, v dostupné literatuře kompletní seznam vypracován není. Uvedená díla čerpají z monografie Václava Holzknechta.

Příloha F: Pozdvížení v Efesu, árie Luciany – notový materiál

Árie Luciany z opery „Pozdvížení v Efesu“
 Arie der Luciana aus der Oper „Wirrwarr in Ephesos“

ISA KREJCI

Libreto / Josef Bachtík

Deutsch von Albert Busch und Harry Riebauer

Andante

Allegretto

Cor. Vc. solo

sf *molto dolce*

Když mla-dá že-na vy-tu-ší, že
 Wenn ei-ne jun-ge Frau er-führt, daß

ne-ní mu-ži lhostej-ná, svět ko-lein ní se roz-tan-čí jak du-ho-vá hra kou-zel-
 sich ein Mann um sie be-müht, dann ist's als ob die Welt an ihr in gold-nem Glanz vor-ü-ber-

Arch. *pp* *molto dolce*

ná.
 zicht. Co ná tom, že ta rů-žo-vá hra svě-tel ztemní ve chvi-li,
 Was liegt da-ran, wenn auch das bun-te Spiel der Far-ben rasch ver-glüht,

tak ja-ko zhasne ohňo-stroj, když v ti-síc hvězd se roz-ptý-li, když v ti-síc hvězd se
 gleich wie ein nächtlich Feuerwerk in tau-send Ster-nen sich versprüht, in tausend Ster-nen

sotto voce

roz-ptý - li. Vždyť ži - vot ply - ne vo chvílkách, sám chvíl - ka v ča - se
 sich ver - sprüht. Das Le - ben ist ein Au - gen - blick, ge - mes - sen an der

vešmi - ru, a po chvílkách se každý den, i Trůň, chý - li k vo - če - ru. Jen
 Wél - tenuhr, an En - de neigt sich je - der Tag, auch dei - ner, zum Abend nur. Ein

Cl. Archi.
 Fg.

bloud by chtěl čas za - sta - vit, zář slun - ce za - vřít do hr - sti, jen
 Tor nur hängt am Au - genblick, die Zeit läßt sich nicht rückwärts drehn ein

Fl.
espr.
p

poco string.

bloud kdys vzý - val o - kamžik: Jsi krás - ný, staň se věč - no - stí, jsi
 Tor nur spricht zum Au - genblick: Fer - wei - le doch, du bist so schön, ver -
poco string.

riten.

krás - ný, staň se věč - no - stí, jsi krás - ný, staň se věčno - stí
 uci - le doch, du bist so schön, ver - wei - le doch, du bist so schön!

pp dolciss. riten. dolce

Allegretto

Dej o - kouzlit se vi - di - nou, byť vzni - kla v mo - zku ši - len - ce, bud
 Be - - zau - bern laß dich vom Geschick, und sei's auch nur ein lee - rer Mühn, sei

p espress.

Tr.
 Archi.
 sub. *ppp* *pp dolciss.*

vděčna za ni o - su - du, však ne - chtěj žit ji bez kon - ce, však nechtěj
 dank - bar für ein klei - nes Glück, be - vor das Le - ben ganz ver - rann, be - vor das
 Ob. Legni

pp p dolce

žit ji bez kon - ce.
 Le - ben ganz ver - rann.

dolce Cor. rit.

Příloha G: Životnost opery Pozdvižení v Efesu

Libreta¹³³

Autor	Dílo	Rok	Kde	Nakladatel	Dohledaná dostupnost
Bachtík, Josef	Pozdvižení v Efesu: Veselá zpěvohra o dvou jednáních	1945	Praha	Fr. A. Urbánek a synové	JAMU - katalog knihovny; AV ČR - knihovna Kabinetu hudební historie (Etnologický ústav); NK ČR – katalog (NKC); Městská knihovna v Praze
Krejčí, Iša	Pozdvižení v Efesu: komická opera o 2 jednáních (8 obr.)	1963	Praha	Státní hudební vydavatelství	JAMU - katalog knihovny; Knihovna města Hradce Králové - hudební knihovna; NK ČR – katalog (NKC)

Hudebniny¹³⁴

Autor	Dílo	Typ hudebniny	Rok	Kde	Nakladatel	Dohledaná dostupnost
Krejčí, Iša	Pozdvižení v Efesu. Výňatky ze zpěvohry	klavírní výtah	1944	Praha	František Novák	JAMU - katalog knihovny; AV ČR - knihovna Kabinetu hudební historie (Etnologický ústav); Knihovna města Hradce Králové - hudební knihovna; NK ČR – katalog (NKC); Městská knihovna v Praze
Krejčí, Iša	Pozdvižení v Efesu: komická opera o dvou	klavírní výtah	1953	Praha	Státní nakladatelství krásné	JAMU - katalog knihovny;

¹³³ Musica [online]. 2004-2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://mus.jib.cz/vyhledavac>; Městská knihovna v Praze [online]. [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://www.mlp.cz/cz/>

¹³⁴ Tamtéž.

	jednáních (8 obrazech)				literatury, hudby a umění	Knihovna města Hradce Králové - hudební knihovna; NK ČR – katalog (NKC) AV ČR - knihovna Kabinetu hudební historie (Etnologický ústav); Městská knihovna v Praze; www.musicbase.cz
Krejčí, Iša	Árie Luciany z opery Pozdvížení v Efesu (árie pro alt)	partitura	1963	Praha	Panton	www.musicbase.cz

Nahrávky¹³⁵

Autor	Dílo	Typ nahrávky	Rok	Kde	Nakladatel	Dohledaná dostupnost
Nejedlý, Vít	Tkalci, op. 15	LP audio (operní komplety) Obsahuje: Tkalci, op. 15 / Vít Nejedlý -- Romeo, Julie a tma / Jan F. Fischer -- Pozdvížení v Efesu / Iša Krejčí -- Manželské kontrapunkty / Jiří Pauer)	1965	Praha	Supraphon	Městská knihovna v Praze
Krejčí, Iša	Pozdvížení v Efesu	LP audio (operní	1965	Praha	Supraphon	Městská knihovna v Praze

¹³⁵Musica [online]. 2004-2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://mus.jib.cz/vyhledavac>; Městská knihovna v Praze [online]. [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://www.mlp.cz/cz/>

		komplet)				
Otava, Zdeněk	Zdeněk Otava: baritone	CD audio (operní árie Co láska je? Co o ní víš?)	Nahráno 22. 2. 1945 (Čs. rozhlas Praha); Vydáno na CD 2013	Praha	Arco Diva	Knihovna města Hradce Králové - hudební knihovna; NK ČR – katalog (NKC); www.arcodiva.cz ; www.cdmusic.cz ; www.arkivmusic.com ; www.musicrecords.cz ; www.amazon.com

TV inscenace¹³⁶

Název	Rok vzniku	Režie
I. Krejčí: Pozdvížení v Efesu	1985	Jan Bonaventura

Divadlo

Soubor	Režie	Premiéra
Národní divadlo Praha	Ferdinand Pujman	08. 09. 1946 ¹³⁷
Slezské divadlo Opava	Mirko Čech	01. 03. 1951 ¹³⁸
Krajské oblastní divadlo Olomouc	Karel Jernek ¹³⁹	06. 03. 1952 ¹⁴⁰
Divadlo Zdeňka Nejedlého v Ostravě	Ilja Hylas	23. 01. 1953 ¹⁴¹

¹³⁶ Česká televize [online]. 1996-2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/151141-i-krejci-pozdvizeni-v-efesu/28534026506>

¹³⁷ Národní divadlo [online]. 2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&ic=2092&sz=0&fo=000&ju=0&abc=0&pn=254affcc-cb43-4078-86fe-c5544619cf67>

¹³⁸ Slezské divadlo Opava [online]. 2011 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <http://www.divadlo-opava.cz/repertoar/prehled-premier-od-roku-1945>

¹³⁹ Europeana [online]. 2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:

<http://www.europeana.eu/portal/search.html?query=Pozdvi%C5%BEn%C3%AD+v+Efesu&rows=96>

¹⁴⁰ BLAHUNKOVÁ, Alice. Provedení Janáčkových oper na scéně olomouckého divadla. [online].

[cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xanvkj/00110508-164233005.txt>

(Divadlo Antonína Dvořáka)		
Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích	Inge Švandová-Koutecká	28. 01. 1961 ¹⁴²
Smetanovo divadlo v Praze (Státní opera Praha)	Luděk Mandaus	25. 12. 1962 ¹⁴³
Národní divadlo Brno	Miloslav Nekvasil	05. 04. 1968 ¹⁴⁴
Divadlo Oldřicha Stibora Olomouc	Branislav Křiška ¹⁴⁵	21. 04. 1968 ¹⁴⁶
Komorní opera Hudební fakulty JAMU v Brně	Mojmír Starý	02. 04. 1981 ¹⁴⁷
Divadlo J.K.Tyla v Plzni	Inge Švandová-Koutecká	19. 05. 1984 ¹⁴⁸

¹⁴¹ Národní divadlo moravskoslezské [online]. 2010-2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:

<http://www.ndm.cz/cz/opera/inscenace/1657-pozdvizeni-v-efesu>

¹⁴² Jihočeské divadlo [online]. 2002-2009 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:

<http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/1824-pozdvizeni-v-efesu>

¹⁴³ Národní divadlo [online]. 2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z: [http://archiv.narodni-](http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2536&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc)

[divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2536&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc](http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2536&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc)

¹⁴⁴ Národní divadlo Brno [online]. 2006-2015 [cit. 2015-07-25].

Dostupné z: <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=inscenation&a=detail&id=5064>

¹⁴⁵ Europeana [online]. 2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:

<http://www.europeana.eu/portal/search.html?query=Pozdvi%C5%BEEen%C3%AD+v+Efesu&rows=96>

¹⁴⁶ BLAHUNKOVÁ, Alice. Provedení Janáčkových oper na scéně olomouckého divadla. [online].

[cit. 2015-07-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xanvkj/00110508-164233005.txt>

¹⁴⁷ Janáčková akademie muzických umění v Praze [online]. [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:

<http://knihovna.jamu.cz/fond/seznam-inscenaci-komorni-opery-z-fondu-umelecke-dokumentace.html>

¹⁴⁸ Europeana [online]. 2015 [cit. 2015-07-25]. Dostupné z:

http://www.europeana.eu/portal/record/2023817/Photo_aspx_id_52832.html